

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
CIVILINĖS JUSTICIJOS INSTITUTAS

OLEGAS KAKURINAS
CIVILINĖS JUSTICIJOS STUDIJŲ PROGRAMA

**VALDYBOS NARIŲ ATSAKOMYBĖ: YPATUMAI IR TEISMŲ PRAKTIKOS
ANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. dr. Algirdas Matkevičius

Vilnius, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
1. VALDYBA, KAIP JURIDINIO ASMENS ORGANAS	7
1.1. Valdybos samprata	7
1.2. Valdybos narių pareigos juridiniam asmeniui	13
2. VALDYBOS NARIŲ TEISINĖS ATSAKOMYBĖS PRIELAIDOS	17
2.1. Valdybos narių teisinė atsakomybė: civilinės ar darbo teisės reguliavimo objektas.....	17
2.2. Valdybos narių civilinės teisinės atsakomybės prigimtis	26
2.3. Valdybos narių civilinės teisinės atsakomybės taikymo prielaidos.....	31
3. VALDYBOS NARIŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO SĄLYGOS IR YPATUMAI.....	40
3.1. Neteisėti veiksmai	40
3.2. Priežastinis ryšys	42
3.3. Kaltė	45
3.4. Žala.....	47
IŠVADOS.....	51
PASIŪLYMAI	53
LITARATŪROS SĄRAŠAS	54
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62

ĮVADAS

Temos aktualumas ir probleminiai aspektai. Juridinio asmens institutas egzistuoja jau daugiau kaip du tūkstančius metų. Šio instituto pradininkais yra laikomi romėnų teisininkai¹. Teisės doktrinoje teigiama, kad juridinis asmuo yra išvestinis civilinės teisės subjektas², įgyjantis civilines teises, prisiimantis civilines pareigas ir jas įgyvendinantis per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Remiantis Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymu³ (toliau – ABĮ), bendrovė⁴ privalo turėti vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą, tačiau tiek stebėtojų tarybos (kolegialaus priežiūros organo), tiek valdybos (kolegialaus valdymo organo) privalomumo įstatymo leidėjas nenustatė, įtvirtindamas šių kolegialių bendrovės organų fakultatyvų pobūdį. Lietuvos Respublikoje pastebima valdybos statuso teisinio reglamentavimo stoka, – ABĮ reguliuoja tam tikrus klausimus, susijusius su valdybos sudarymu bendrovėje, nustato valdybos kompetenciją bendrovėje ir sprendimų priėmimo procedūrą, tačiau įstatyme pasigendama apibrėžto valdybos narių pareigų sąrašo bei teisinės atsakomybės reglamentavimo.

Pažymėtina, kad teisinė atsakomybė kyla nevykdant ir/ar netinkamai vykdant subjektui nustatytas teises pareigas⁵. Tokiu būdu, siekiant atskleisti darbo temą, būtina aptarti valdybos narių pareigas, jų teisinę prigimtį bei turinį. Atsižvelgiant į ribotą darbo apimtį, darbo autorius nagrinėja išskirtinai valdybos narių pareigas juridiniam asmeniui⁶, ir tokių pareigų pažeidimo teises pasekmes. Kaip minėta, ABĮ nenustato valdybos narių pareigų bendrovei, o Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁷ (toliau – CK) 2.87 straipsnyje pateiktas juridinio asmens organų narių pareigų sąrašas nėra išsamus ir, kaip matysime, yra plačiai interpretuojamas, kas papildomai apsunkina galimybę nustatyti reikalaujamą ir siektiną bendrovės valdybos narių elgesio standartą⁸. Be kita ko, atkreiptinas dėmesys, kad teisės aktai nepateikia atsakymo į klausimą, koks teisinis santykis susiklosto tarp bendrovės ir bendrovėje veikiančių valdybos narių⁹. Identifikuoti šį teisinį santykį yra itin svarbu, kadangi, kaip matysime, nuo jo priklauso valdybos narių teisinės atsakomybės prigimtis, jos taikymo prielaidos ir sąlygos.

¹ Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2(104). P. 64.

² Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. P. 172.

³ ABĮ 19 straipsnis, žr. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

⁴ Sąvoka „bendrovė“ darbe yra vartojama taip, kaip ji apibrėžiama ABĮ 2 str., t.y. ribotos civilinės atsakomybės privatusis juridinis asmuo, kuriuo įstatinis kapitalas padalytas į dalis, vadinamas akcijomis.

⁵ Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 456.

⁶ **Pažymėtina**, kad be valdybos narių pareigų juridiniam asmeniui, doktrinoje taip pat išskiriamos valdybos narių pareigos darbuotojams, kreditoriams, akcininkams ir kt. žr. Smith K., Keenan D. Company Law. Twelfth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2002. P. 333.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁸ Žr. plačiau 1.2. dalį.

⁹ Žr. plačiau 2.1. dalį.

Temos mokslinis naujumas. Nagrinėjamos temos ištyrimo lygis Lietuvos teisės doktrinoje yra nedidelis. Šią temą fragmentiškai savo darbuose aptaria R. Greičius, J. Kiršienė, V. Mikelėnas, A. Tikniūtė, plačiau šis klausimas buvo aptartas G. Jakuntavičiūtės daktaro disertacijoje¹⁰. Pažymėtina, kad Lietuvos teisės mokslininkai savo darbuose dažnai nagrinėja bendrovės vadovo, kaip vienasmenio bendrovės valdymo organo, funkcijas, jo teisinės atsakomybės klausimus, tačiau pasigendama nuoseklios ir išsamios valdybos, kaip kolegialaus bendrovės valdymo organo, narių teisinės atsakomybės mokslinio lygio analizės. Atkreiptinas dėmesys, kad nepaisant menko susidomėjimo nagrinėjama tema Lietuvoje, bendrovės valdybos narių teisinis statusas, jų teisės ir pareigos bei civilinės atsakomybės taikymo aspektai yra dažnai nagrinėjami užsienio mokslininkų tarpe, pvz. anglų mokslininkų E. Boros, J. Duns, B. Hannigan, D. Keenan, K. Smith, rusų mokslininkų V. Dolinskaja, J. Grigans, vokiečio F. Dornseifer ir kt.

Darbo autorius, besiremdamas tiek nacionalinių, tiek užsienio autorių veikalais, aptaria esmines civilinės teisinės atsakomybės valdybos nariams taikymo sąlygas ir prielaidas, susistemina aktualią Lietuvos bei užsienio teismų praktiką, parengia nagrinėjamos temos pamatus tolimesniam moksliniam tyrinėjimui.

Tyrimo objektas ir metodai. Turint omenyje ribotą darbo apimtį, darbo autoriaus tyrimo objektas yra išskirtinai (uždarųjų) akcinių bendrovių valdybos narių teisinė atsakomybė bendrovei. Tyrimo objekto mokslinis aktualumas, be kita ko, pasireiškia ir tuo, kad būtent bendrovės, kaip viena iš privačiųjų juridinių asmenų ribotos civilinės atsakomybės formų, yra labiausiai paplitusios privačiųjų juridinių asmenų rūšis Lietuvos Respublikoje¹¹. Taip pat autorius darbe apžvelgia ir užsienio šalių (uždarųjų) akcinių bendrovių teisinį reglamentavimą¹².

Visų pirma, siekdamas nustatyti valdybos narių teisinės atsakomybės genezę, darbo autorius aiškiai identifikuoja bendrovės valdybos narių pareigas bendrovei, atskleidžia jų turinį bei teisinę prigimtį. Šiam tikslui pasiekti darbo autorius naudos *šaltinio turinio analizės* metodą,

¹⁰ Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

¹¹ **Pažymėtina**, kad Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, 2013 m. pradžioje Lietuvoje buvo įregistruota (veikiančios): uždarytųjų akcinių bendrovių – 98667 (53367), akcinių bendrovių – 480 (320), tuo tarpu kooperatinių bendrovių – 662 (360), žemės ūkio bendrovių – 1564 (377).

Žr. <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectOut/PxSort.asp?file=5389&PLanguage=0&MainTable=M4010116&MainTablePretext=%C4%AEregistruot%C5%B3%20%C5%ABkio%20subjekt%C5%B3%20skai%C4%8Dius%20met%C5%B3%20prad%C5%BEioje&potsize=564>, prisijungimo laikas: 2013-11-07; taip pat Baranauskas E., *et al, supra note 2*, P. 240; Tikniūtė A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema // Jurisprudencija. 2008, 8(110). P. 58.

¹² Akcinės bendrovės (uždariosios akcinės bendrovės) analogai kitose šalyse: Didžiojoje Britanijoje – *public limited company (private limited company)*, Prancūzijos Respublikoje – *société anonyme*, Rusijos Federacijoje – *открытое акционерное общество (закрытое акционерное общество)*, Vokietijos Federacinėje Respublikoje – *aktiengesellschaft (Gesellschaft mit beschränkter Haftung)*.

apžvelgdamas Lietuvos Respublikos teisės aktų reglamentavimą bei doktrines dogmas. Naudodamas *sisteminį* metodą, autorius apžvelgs Lietuvos Respublikos teismų jurisprudencijoje suformuotus bendrovės valdymo organų narių elgesio standartus. *Lyginamosios analizės* metodu bus nagrinėjamas užsienio valstybių valdybos narių pareigų reglamentavimas ir lyginamas su nacionaline teise.

Siekdamas teoriniu, lyginamuoju bei praktiniu požiūriu atskleisti valdybos narių teisinės atsakomybės prigimtį, jos taikymo prielaidas bei taikymo sąlygų ypatumus, nustatyti teisinio reguliavimo trūkumus, be aukščiau aptartų metodų, darbo autorius naudos *analitinį ir analizės* metodus – kritiniu požiūriu įvertins esamą teisinį reglamentavimą, formuojamą teismų praktiką, aptars probleminius tiek teisinio reglamentavimo, tiek teisės taikymo aspektus.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Darbo tikslas – kompleksiskai išnagrinėti valdybos narių teisinės atsakomybės ypatumus, įvertinti teisinį reglamentavimą ir teisės normų taikymą, apžvelgti teisės doktrinoje suformuluotas dogmas bei jų praktinį pritaikymą, nustatyti teisinio reglamentavimo ir teisės taikymo probleminius aspektus, trūkumus ir spragas, pateikti tobulinimo rekomendacijas ir pasiūlymus.

Darbo tikslui pasiekti keliami tokie pagrindiniai uždaviniai:

- 1) Atskleisti valdybos sampratą bei teisinį statusą, apžvelgti valdybos, kaip kolegialaus valdymo organo, *in corpore* ir valdybos narių teisinį reguliavimą;
- 2) Išanalizuoti valdybos nariams keliamų pareigų bendrovei teisinę prigimtį, šių pareigų turinį;
- 3) Nustatyti valdybos narių teisinės atsakomybės prigimtį ir taikymo prielaidas;
- 4) Nustatyti valdybos narių teisinės atsakomybės taikymo sąlygas, šių sąlygų taikymo ypatumus.

Darbo struktūra. Darbo struktūrą nulėmė tyrimo objektas, darbo tikslas ir uždaviniai. Darbą sudaro įvadas, trys dėstomos-tiriamosios dalys, išvados bei pasiūlymai. *Pirmojoje darbo dalyje* autorius aptaria valdybos teisinę sampratą ir prigimtį, apžvelgia užsienio šalių įstatyminį valdybos teisinio statuso reglamentavimą. Taip pat šioje dalyje išskirtinis dėmesys yra skiriamas valdybos narių pareigų turinio nustatymui. Atliktus valdybos narių pareigų analizę, atsiranda teorinis pamatas *antrojoje darbo dalyje* teoriniu bei praktiniu požiūriu įvertinti valdybos narių teisinės atsakomybės reglamentavimą. Šioje dalyje identifikuojamas teisinis santykis, susiklostantis tarp bendrovės ir valdybos narių, nustatoma valdybos narių teisinės atsakomybės prigimtis, teisinės atsakomybės taikymo prielaidos bei pagrindas, analizuojama aktuali Lietuvos bei užsienio teismų praktika. *Trečiojoje darbo dalyje* nagrinėjamos bendrovės valdybos narių

teisinės atsakomybės taikymo sąlygų probleminiai aspektai, apžvelgiama aktuali Lietuvos Respublikos teismų praktika šiuo klausimu.

Hipotezė. Lietuvos Respublikoje bendrovės vadovo ir bendrovės valdybos narių civilinė atsakomybė sutampa tiek teisiniame reglamentavime, tiek teisės taikyme.

Tyrimo šaltiniai. Pagrindiniai norminiai tyrimo šaltiniai – Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas¹³, Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas¹⁴. Autorius, siekdamas atskleisti įstatymo leidėjo ketinimus, taip pat apžvelgia įstatymų projektus, jų aiškinamuosius raštus.

Siekiant aptarti praktinius temos aspektus, plačiai naudojamosi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, formuojančio vienodą bendrosios kompetencijos teismų praktiką aiškinant ir taikant įstatymus ir kitus teisės aktus¹⁵, taip pat Lietuvos apeliacinio teismo nutartimis ir sprendimais.

Lyginamosios analizės metodo taikymas nulėmė, kad darbe yra analizuojami ir kitų valstybių – Jungtinės Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Rusijos Federacijos, Vokietijos Federacinės Respublikos – norminiai teisės aktai.

Siekiant aptarti mokslininkų nuomonę nagrinėjamu klausimu, darbo autorius taip pat remiasi doktrina – daktaro disertacijomis, mokslinėmis monografijomis, straipsniais ir kt. Tarp nagrinėjamų mokslinių darbų yra Lietuvos teisės mokslininkų R. Greičiaus, G. Jakuntavičiūtės, J. Kiršienės, V. Mikelėno, A. Tikniūtės bei užsienio autorių E. Boros, B. Hannigan, D. Keenan, V. Dolinskaja, ir kt. veikalai.

¹³ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914.

¹⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.

¹⁵ 23 str. 2 d., žr. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851

1. VALDYBA, KAIP JURIDINIO ASMENS ORGANAS

1.1. Valdybos samprata

Darbe valdyba¹⁶ nagrinėjama išskirtinai, kaip akcinės bendrovės kolegialus valdymo organas. Akcinės bendrovės, kaip jos suprantamos šiuolaikinėje teisėje¹⁷, *inter alia* ir valdyba, kaip akcinės bendrovės valdymo sistemos subjektas, atsirado XIX a. pradžioje¹⁸. Tačiau iš pradžių valdybos teisinis režimas buvo suprantamas kitaip nei dabar – visuotinis akcininkų susirinkimas buvo laikomas pagrindiniu bendrovės valdymo organu, o valdybai atiteko antraeilis vaidmuo¹⁹. Atkreiptinas dėmesys, kad atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, Lietuvos teisiniame reglamentavime taip pat kilo sunkumų atriboti valdybos ir visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencijas bendrovės valdymo srityje, apie ką darbo autorius pasisakys žemiau.

Valdybos ir visuotinio akcininkų susirinkimo tarpusavio sąveika XIX a. atsiskleidžia byloje *Isle of Wight Railway Co v Tahourdin (1883)*. Šioje byloje Anglijos ir Velso apeliacinis teismas pažymėjo, kad nepaisant to, kad bendrovės vidaus dokumentai suteikia teisę valdybai valdyti bendrovę, jeigu visuotinis dalyvių susirinkimas yra nepatenkintas bendrovės pasirinktu kursu, jis gali priimti atitinkamą dokumentą, įpareigosiantį bendrovės valdybą pakeisti bendrovės veiklos kryptį²⁰. Pažymėtina, kad valdybos nariai buvo suprantami kaip visuotinio akcininkų susirinkimo atstovai, kurie buvo kontroliuojami pastarojo, ypač, jeigu visuotinis akcininkų susirinkimas buvo šaukiamas išskirtinai tokiam tikslui²¹. Valdybos ir visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija buvo peržvelgta byloje *Automatic Self-Cleansing Filter Syndicate Co v Cunningham (1906)*, kurioje teismas konstatavo, kad teisėti valdybos veiksmai negali būti kvestionuojami visuotinio akcininkų susirinkimo²². Šioje byloje teismas taip pat išskyrė bendrovės įstatus, kaip tam tikrą sutartį, pagal kurią akcininkai susitarė, kad valdyba valdo bendrovę²³. Galiausiai valdybos ir visuotinio akcininkų susirinkimo kompetencija, kaip ji ir yra suprantama šiuolaikinėje teisėje, buvo atskirta byloje *John Shaw & Sons (Salford) Ltd v Shaw (1935)*,²⁴ kurioje teismas pažymėjo, kad jei bendrovės valdymo teisė įstatuose yra priskirta

¹⁶ Valdyba: Rusijoje – *Правление*, Jungtinėje Karalystėje – *Board of Directors*, Vokietijoje – *Vorstand*, Prancūzijoje – *Conseil d'Administration*.

¹⁷ **Pažymėtina**, kad akcinės bendrovės, be kita ko, ir akcijos (*actie in de compagnie*) *per se*, atsirado dar XVI amžiuje. Žr.: Гританс Я. Корпоративные отношения: Правовое регулирование организационных форм. Москва: Волтерс Клувер, 2005. С. 31.

XVI a. akcija buvo suprantama ne kaip vertybinis popierius, o kaip dalyvio dalis bendrovės kapitale. Žr.: http://forex.birga.com.ua/doc/doc_history_birga.htm, prisijungimo laikas: 2013-02-10.

¹⁸ Stanislovaitytis R. Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005. P. 62.

¹⁹ Boros E., Duns J. Corporate law. South Melbourne: Oxford university press, 2007. P. 78.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Sealy L., Worthington S. Cases and Materials in Company Law. Eighth edition. Oxford: Oxford university press, 2008. P. 177.

²² *Ibid.*

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.* P. 179.

valdybos kompetencijai, tai tik valdyba gali naudotis šiomis jai įstatuose suteiktomis teisėmis. Vienintelis būdas, kaip visuotinis akcininkų susirinkimas gali kontroliuoti valdybą, tai pakeisti bendrovės įstatus, ar neperrinkti valdybos narių naujai kadencijai²⁵. Taigi, apibendrinant tai, kas pasakyta ausčiau, matyti, kad valdybos teisinis režimas, kaip jis yra suprantamas šiuolaikinėje korporatyvinėje teisėje, buvo suformuotas visai neseniai.

Kalbant apie valdybos funkcijas bendrovė, reikėtų pažymėti, kad jos tiesiogiai priklauso nuo įstatyme numatytos (tam tikrais atvejais pačios bendrovės pasirinktos) juridinio asmens valdymo organizavimo sistemos. Doktrinoje skiriami trys akcinės bendrovės valdymo modeliai: *vienpakopis, dvipakopis ir alternatyvus (mišrus)*,²⁶ kiekvienu iš kurių yra sukuriamas ypatingas juridinio asmens veiklos organizavimas, nuo kurio priklauso valdybos paskirtis, funkcija ir kompetencija bendrovėje.

Vienpakopėje (one-tier) akcinės bendrovės veiklos organizavimo sistemoje valdyba atlieka dvigubą – valdymo ir priežiūros funkciją²⁷. Šis modelis yra įtvirtintas Jungtinėje Karalystėje, kur valdybą sudaro vykdomieji vadovai (*executive directors*) ir nevykdomieji vadovai (*non-executive directors*)^{28,29}. Paprastai, pastarieji veikia paskyrimo pagrindu³⁰ ir jų pagrindinė funkcija yra užtikrinti, kad valdyba veiktų visos bendrovės, o ne atskirų valdybos narių interesais, be kita ko, jų funkcija yra tikrinti bendrovės valdymo efektyvumą, vykdam sutartus tikslus ir uždavinius³¹. Taip pat vyrauja nuomonė, kad be pagrindinės priežiūros funkcijos, nevykdomieji vadovai turėtų prisidėti prie bendros bendrovės strategijos kūrimo, tęstinumo planavimo, turėtų būti atsakingi už tinkamo atlyginimo vykdomiesiems vadovams paskirstymą, taip pat turėtų turėti išskirtinį vaidmenį skiriant bei pašalinant vyresniąją vadovybę³². Tuo tarpu vykdomieji vadovai yra susiję su faktiniu bendrovės valdymu. Vykdomieji vadovai turi plačius bendrovės valdymo įgalinimus, įtvirtintus tiek bendrovės įstatuose, tiek su jais sudaromose sutartyse³³.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007. P. 99.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ Bourne N. Bourne on Company law. Fourth Edition. New York: Routledge-Cavendish, 2008. P. 123.

²⁹ **Pažymėtina**, kad valdybos narių skirstymas į vykdomuosius vadovus ir nevykdomuosius vadovus nėra teisine prasme reikšmingas, kadangi, atsižvelgiant į *Companies Act 2006* 250 straipsnį, vadovu yra laikomas bet kuris asmuo, užimantis vadovo pareigas, neatsižvelgiant į pareigų pavadinimą. Tokiu būdu yra įtvirtinamos vienodos tiek vykdomųjų, tiek nevykdomųjų vadovų pareigos bendrovei, tarp kurių ir fiduciarinės pareigos.

Žr. Hicks A., Goo S. H. Cases and Materials on Company Law. Sixth Edition. Oxford: Oxford university press, 2008. P. 318-320.

Žr. Companies Act 2006, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents/enacted>, prisijungimo laikas: 2013-02-24,

³⁰ Hannigan B. Company Law. Second edition. Oxford: Oxford university press, 2009. P. 117.

³¹ Bourne N. *supra* note 28. P. 123.

³² Higgs D. Review of the role and effectiveness of non-executive directors. P. 80. Žr.: <http://www.dti.gov.uk/files/file23012.pdf>, prisijungimo laikas: 2013-02-24.

³³ Hannigan B. *supra* note 30. P. 116.

*Dvipakopėje (two-tier) juridinio asmens veiklos organizavimo sistemoje valdymo ir priežiūros funkcijas atlieka skirtingi organai*³⁴. Pastaroji sistema yra būdinga Vokietijos teisiniam reglamentavimui,³⁵ kuris numato privalomąją dvipakopę veiklos organizavimo sistemą akcinėms bendrovėms (*Aktiengesellschaft* arba *AG*)³⁶ bei fakultatyvų (tam tikrais atvejais imperatyvųjų) *two-tier* modelį ribotos civilinės atsakomybės bendrovėms (*Gesellschaft mit beschränkter Haftung* arba *GmbH*)³⁷. Apart visuotinio akcininkų susirinkimo (*Hauptversammlung*), Vokietijos akcinėse bendrovėse taip pat veikia valdyba (*Volstand*) ir stebėtojų taryba (*Aufsichtsrat*)³⁸. Kiekvieno iš bendrovės organo funkcija yra aiškiai atskirta: bendrovės valdymas yra priskiriamas valdybos kompetencijai³⁹, tuo tarpu stebėtojų taryba prižiūri valdybos veiklą, taip apsaugodama bendrovės interesus⁴⁰.

Tuo tarpu Lietuva yra priskirtina *mišriai* bendrovės valdymo sistemai, kuriai būdinga, kad bendrovės dalyviai turi diskreciją pasirinkti norimą bendrovės valdymo modelį su tam tikromis įstatymuose numatytomis išlygomis. CK 2.82 str. 2 d. numato, kad kiekvienas juridinis asmuo turi turėti *vienasmenį* ar *kolegialų valdymo organą* ir *dalyvių susirinkimą*, jeigu steigimo dokumentuose ir juridinių asmenų veiklą reglamentuojančiuose įstatymuose nenumatyta kitokia organų struktūra. Atkreiptinas dėmesys, kad remiantis ABĮ 19 str. 1-2 d., bendrovė turi turėti *visuotinį akcininkų susirinkimą* ir *vienasmenį valdymo organą – bendrovės vadovą*, taip pat bendrovėje gali būti sudaromas *kolegialus priežiūros organas – stebėtojų taryba* ir *kolegialus valdymo organas – valdyba*. Įvertinus šias teisės normas, darytina išvada, kad įstatymų leidėjas numato du privalomuosius bendrovės organus: visuotinį akcininkų susirinkimą ir privalomąjį valdymo organą – bendrovės vadovą, bei fakultatyvius kolegialius bendrovės organus: priežiūros organą – stebėtojų tarybą ir valdymo organą – valdybą.

³⁴ Greičius R. *supra note* 26. P. 101.

³⁵ Weil, Gotshal & Manges LLP in consultation with European association of securities dealers and European corporate governance network. Discussion of individual corporate governance codes relevant to the European Union and its member states. Annex IV. January, 2002. P. 93.

Žr. http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part2_en.pdf, prisijungimo laikas: 2013-03-10.

³⁶ Vokietijos akcinės bendrovės įstatymo (*Aktiengesetz*) §30. Žr. <http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>, prisijungimo laikas: 2013-03-10.

³⁷ Dornseifer F. Germany//Corporate Business Forms in Europe. A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe./ed. Dornseifer F. Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2005. P. 283-284.

³⁸ *Ibid.* P. 219.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ **Pažymėtina**, kad *bendrovės interesus* nereikėtų sutapatinti su *akcininkų interesais*. Stebėtojų taryba gali taip pat užtikrinti ir akcininkų, darbuotojų ir kt. interesus. Tačiau tiek akcininkų, tiek darbuotojų interesai gali nesutapti su bendrovės interesais, todėl pastarosios interesų apsaugai stebėtojų taryba turi sutelkti išskirtinį dėmesį. Žr.: Dornseifer F. *supra note* 37. P. 248.

Pažymėtina, kad norint pateikti valdybos, kaip ji suprantama Lietuvos Respublikoje, sampratą, reikėtų aiškiai atskirti bendrovės organus, pagal jų funkcijas bendrovėje, į *valdymo*⁴¹ ir *kitus*, bei tuo pačiu atsakyti į klausimą – ar valdybos (taip pat ir vadovo) valdymo funkcija bendrovėje yra laikytina valdybos prerogatyva. Juridinio asmens organo valdymo funkcijos nustatymas yra teisiškai ypatingai svarbus dalykas, kadangi doktrinoje teigiama, kad juridinis asmuo įgyja teises bei prisiima pareigas būtent per juridinio asmens valdymo organus,⁴² bei valdymo organui yra keliamos papildomos – fiduciarinės⁴³ pareigos juridinio asmens atžvilgiu⁴⁴.

Bendrovės valdymo aspektu nagrinėjant visuotinį akcininkų susirinkimą, reikėtų paminėti, kad, kaip pasisakyta aukščiau, Europoje visuotinio akcininkų susirinkimo ir valdybos kompetencijos, ypatingai kompetencijos bendrovės valdymo srityje, atskirtos dar XX a. pirmoje pusėje, tačiau Lietuvoje šis teisinis klausimas buvo galutinai išspręstas tik prieš dešimtmetį. Ankstesni Akcinių bendrovių įstatymai bei ABĮ redakcija⁴⁵, galiojusi iki 2004 m., visuotinį akcininkų susirinkimą priskyrė prie valdymo organų. Tačiau įsigaliojus naujosios redakcijos Civiliniam kodeksui, 2000 metais priimtas Akcinių bendrovių įstatymas nebeatitiko realijų. Naujasis CK aiškiai atskyrė visuotinį akcininkų susirinkimą ir jo funkcijas nuo valdymo organų funkcijų (CK 2.81, 2.82 str.), įtvirtindamas dar *John Shaw & Sons (Salford) Ltd v Shaw (1935)* numatytą taisyklę, kad dalyviai negali duoti tiesioginio nurodymo bendrovės valdymo organams, jeigu pastariesiems priskirta tam tikra kompetencija⁴⁶. Siekiant suderinti⁴⁷ Akcinių bendrovių įstatymą su naujuoju CK, 2003-12-11 buvo priimtas Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas⁴⁸, kuris nustatė aiškias bendrovės valdymo gaires, kurių, su neesminiais pakeitimais, yra laikomasi ir šiuo metu. Šiuo įstatymu buvo peržvelgtos visuotinio akcininkų susirinkimo funkcijos ir apribotos pastarojo teisės spręsti kitus bendrovės įstatuose jo kompetencijai priskirtus klausimus, jei pagal esmę tai yra valdymo organų funkcijos (ABĮ 20 str. 2 d.). Reikėtų

⁴¹ **Pažymėtina**, kad *valdymas* šiuo atveju yra suprantamas siaurąja prasme, kurią atitinka angliškas terminas *management*. Žr. plačiau Čiočys R. Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013. P. 40-46.

⁴² Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002. P. 183.

⁴³ Plačiau apie fiduciarines pareigas žr. plačiau 1.2. dalį.

⁴⁴ Kiršienė J., Tikniūtė A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // *Jurisprudencija*. 2004, Nr. 55(47). P. 36.; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-29/2011.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Lietuvos Aidas. 1990, Nr. 57; Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios. 1994, Nr. 55-1046; Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 64-1914.

⁴⁶ Bakanas A., *et al.*, *supra note* 42. P. 183.

⁴⁷ **Pažymėtina**, kad Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodoma, kad Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto tikslas – suderinti Akcinių bendrovių įstatymo nuostatas su Civilinio kodekso nuostatomis.

Žr. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamąjį raštą, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218400, prisijungimo laikas: 2013-03-23.

⁴⁸ Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. Nr. 123-5574.

sutikti su R. Greičiaus nuomone⁴⁹, kad „*tai paremta siekiu atriboti akcininkus, kurie turi nuosavybės teisę tik į akcijas, bet ne į juridinio asmens turtą, kitų interesų turėtojus nuo juridinio asmens valdymo bei priežiūros*“.

Atsižvelgiant į įstatyme nustatytas fiduciarines pareigas, keliamas valdymo organams (CK 2.87 str.), praktikoje kyla papildomų diskusijų dėl stebėtojų tarybos priskyrimo prie bendrovės valdymo organų. Neaiškumų kyla susiduriant su CK 2.87 str. *expressis verbis* nustatytais fiduciarinėmis pareigomis tik valdymo organams,⁵⁰ dėl ko pasitaiko klaidingų nuomonių, jog fiduciarinės pareigos priežiūros organui nėra taikytinos⁵¹. Lietuvos Aukščiausias Teismas (toliau – LAT) taip pat savo praktikoje⁵² plačiau neaptaria šio klausimo, tik pažymi, kad bendrovių teisės doktrinoje vadovais laikomi ir vykduojantieji (valdymo organų nariai) ir nevykduojantieji vadovai (priežiūros organų nariai)⁵³. Šioje byloje LAT konstatavo⁵⁴, kad vadovu⁵⁵ yra laikytinas valdymo ar priežiūros organo narys, kurio veikla yra susijusi su kasdienės bendrovės veiklos organizavimu ir tokios veiklos priežiūra. Atsižvelgiant į tokį LAT išaiškinimą, darytina išvada, kad Lietuvos teismų praktikoje laikomasi pozicijos, jog stebėtojų tarybos narius ir bendrovę sieja fiduciariniai santykiai. R. Greičius taip pat laikosi pozicijos, kad bendrovės vadovais fiduciarinių santykių požiūriu laikytini ir stebėtojų tarybos nariai⁵⁶. Tokią išvadą R. Greičius daro remdamasis anglosaksų teisės doktrina, kurioje, kaip minėta, fiduciarinės pareigos yra taikytinos tiek vykdomiesiems, tiek nevykdomiesiems vadovams.

Apibendrinant tai, kas pasakyt aukščiau, darytina išvada, kad CK 2.87 str. įtvirtintos fiduciarinės pareigos juridinio asmens valdymo organams, turėtų būti suprantamos plačiau ir taikomos vadovui (*director*) plačiąja prasme – valdybos nariui (*executive director*) ir stebėtojų tarybos nariui (*non-executive director*). Tokiu būdu, reikėtų paneigti Lietuvos teisės doktrinoje pasitaikančią nuomonę⁵⁷, kad fiduciarinės pareigos yra išskirtinai taikomos tik juridinio asmens valdymo organams, kadangi fiduciarinių pareigų laikymasis nėra valdymo organo, kaip jis suprantamas Lietuvoje, išskirtinis požymis.

⁴⁹ Greičius R., *supra note* 26. P 108.

⁵⁰ **Pažymėtina**, kad papildomų neaiškumų kyla kadangi CK 2.87 str. be *juridinio asmens valdymo organų* yra naudojama ir *juridinio asmens organo* sąvoka, kuri leidžia daryti klaidingą išvadą, kad įstatymų leidėjas sąmoningai priskyrė fiduciarinių pareigų laikymosi „naštą“ tik juridinio asmens valdymo organams siaurąją (*management*) prasme.

⁵¹ Bosaitė A., Butov S. in *Civilinė teisė. Bendroji dalis: vadovėlis* (moksl. red. Vytautas Mizaras). Vilnius: Justitia, 2009. P. 279.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012.

⁵³ **Kaip matyti**, LAT nagrinėjamu atveju remiasi aukščiau aptarta anglo-saksų bendrovės valdymo doktrina.

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ **Pažymėtina**, kad *valdymas* šiuo atveju yra suprantamas plačiąja prasme, kurią atitinka angliškas terminas *governance*. Žr. plačiau Čiočys R. *supra note* 41. P. 40-46.

⁵⁶ Greičius R., *supra note* 26. P 112, 128.

⁵⁷ Žr. pvz. Bosaitė A., Butov S., *supra note* 51. P. 279; Kiršienė J., Tikniūtė A., *supra note* 44. P. 36.

Tačiau reikėtų sutikti, kad valdybai (vadovui) suteikta valdymo (*management*) funkcija yra išskirtinis požymis, būdingas tik juridinio asmens valdymo organui kaip jis suprantamas Lietuvos teisėje. Teigtina, kad juridinio asmens valdymas CK 2.82 str. prasme yra suprantamas, kaip galėjimas juridinio asmens vardu įgyti civilines teises, prisiimti civilines pareigas ir jas įgyvendinti⁵⁸. LAT valdybą apibrėžia, kaip kolegialų vykdomąjį bendrovės valdymo organą, atsakančią už bendrovės valdymą, jos tikslų įgyvendinimą, tinkamą komercinę-ūkinę veiklą, taip pat už bendrovės valdymo praktiką bei kontrolę⁵⁹. Kitoje savo nutartyje LAT aiškiai atskiria stebėtojų tarybą ir bendrovės valdybą, pažymėdamas, kad stebėtojų taryba yra kolegialus priežiūros organas, o bendrovės valdyba – kolegialus valdymo organas, kartu su bendrovės vadovu atsakingas už nuolatinį tinkamą bendrovės funkcionavimą⁶⁰. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, jog vienu iš 2003 m. priimtų Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimų tikslų buvo aiškiau atriboti stebėtojų tarybos, kaip bendrovės priežiūros organo, kompetenciją nuo valdymo organų (valdybos ir vadovo) kompetencijos⁶¹. Be kita ko, įvertinus stebėtojų tarybos bei valdybos kompetenciją, įtvirtintą ABĮ 32 ir 34 str., darytina išvada, kad skiriasi ir šių bendrovės organų sudarymo tikslas – stebėtojų taryba yra sudaroma atlikti bendrovės valdymo organų priežiūrą, teikti atsiliepimus ir rekomendacinio pobūdžio pasiūlymus, tuo tarpu valdyba gali priimti įpareigojančius sprendimus, tiesiogiai susijusius su bendrovės veikla.

Apibendrinant aukščiau išdėstyta, pabrėžtina, kad ABĮ *expresis verbis* įtvirtinti valdymo organai (valdyba, vadovas) neturėtų būti aiškinami plečiamai, turint omenyje lingvistinį tiek ABĮ, tiek CK teisės normų aiškinimą, tiek valdymo organų kompetenciją ir, autoriaus nuomone svarbiausią – valdymo organų skyrimo tikslus. Atsižvelgiant į tai, kritiškai vertintina G. Jakuntavičiūtės disertacijoje⁶² išsakoma pozicija, kad valdymo organų kategorijai, be kita ko, yra priskiriama ir stebėtojų taryba⁶³.

Anglo-amerikietiškoje *one-tier* juridinio asmens veiklos organizavimo sistemoje valdyba (*board of directors*) yra suprantama, kaip juridinio asmens organas, atliekantis valdymo

⁵⁸ Bakanas A., *et al.*, *supra note* 42. P. 183.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-139/2009.

⁶¹ Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto aiškinamasis raštas, http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218400, prisijungimo laikas: 2013-03-23.

⁶² Jakuntavičiūtė G. *supra note* 10. P. 54.

⁶³ **Manytina**, kad autoriaus nuomone klaidingą išvadą dėl stebėtojų tarybos priskyrimo valdymo organams G. Jakuntavičiūtė padarė dėl to, kad rėmėsi LAT praktika, kurioje teismas taikė 1994 m. redakcijos Akcinių bendrovių įstatymą. Taip pat G. Jakuntavičiūtė klaidingai apibūdina valdymo organo vieną iš funkcijų – kontrolės funkciją (be kontrolės funkcijos, G. Jakuntavičiūtė taip pat išskiria vadovavimo ir atstovavimo funkcijas), kurią G. Jakuntavičiūtė nagrinėja plačiaja prasme, kas, atsižvelgiant į valdybos funkcijas ir paskyrimo tikslus, yra valdybai nebūdinga. Žr. Jakuntavičiūtė G., *supra note* 10. P. 45-54.

(*executive directors*) ir kontrolės funkcijas (*non-executive directors*). Toks plačiai paplitęs teisinis reglamentavimas ir doktrininis aiškinimas, kaip matyti, kelia neaiškumų ir Lietuvos mokslininkų tarpe.

Pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas bendrovės valdymo ir kontrolės funkcijas sutelkia skirtinguose bendrovės organuose. Toks įstatyminis reguliavimas tarsi skaido *board of directors* į du atskirtus bendrovės organus – į valdybą (*executive directors*) ir stebėtojų tarybą (*non-executive directors*). Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad valdyba Lietuvoje yra suprantama siauriau nei anglo-amerikietiškoje bendrovės veiklos organizavimo sistemoje, todėl Lietuvoje vartojama sąvoka *bendrovės valdyba* ir plačiai paplitusi sąvoka *board of directors* neturėtų būti sutapatinamos.

1.2. Valdybos narių pareigos juridiniam asmeniui

Prieš pradėdant nagrinėti valdybos narių teisinę atsakomybę, būtina aptarti pastarųjų pareigas juridiniam asmeniui, kadangi, kaip minėta, teisinė atsakomybė atsiranda teisiųjų santykių subjektui nevykdant ar netinkamai vykdant atitinkamas pareigas⁶⁴. Atkreiptinas dėmesys, kad valdybos kompetencija yra pakankamai plačiai aptarta įstatymo leidėjo⁶⁵, tačiau nustatant valdybos pareigas bendrovei, įstatyminis reglamentavimas nėra toks aiškus.

Plačiausiai valdybos, kaip juridinio asmens valdymo organo, pareigos aptariamos CK 2.87 str., įtvirtinančiame taip vadinamas fiduciarines⁶⁶ valdymo organo pareigas juridiniam asmeniui⁶⁷. CK 2.87 str. pateikiamas nebaigtinis⁶⁸ fiduciarinių pareigų sąrašas: pareiga elgtis sąžiningai ir protingai, lojalumo ir konfidencialumo pareiga, interesų konflikto vengimo pareiga, pareiga nepainioti savo ir juridinio asmens turto ir kt. Atkreiptinas dėmesys, kad tam tikrų CK 2.87 str. numatytų pareigų priskyrimas prie fiduciarinių pareigų, kaip matysime toliau, doktriniu požiūriu nėra visiškai tikslus.

LAT praktikoje taip pat plačiai akcentuojama⁶⁹, kad juridinio asmens valdymo organo nariai turi fiduciarines pareigas juridiniam asmeniui, t.y. pareigas veikti išimtinai bendrovės, ir

⁶⁴ Vaišvila A., *supra note 5*.

⁶⁵ Pvz. CK 2.82 str. 3 d. numato juridinio asmens valdymo organų kompetenciją, ABĮ 34 str. aptarta valdybos kompetencija.

⁶⁶ Iš lot. *fiducia* – pasitikėjimas. Žr. The 'Lectric Law Library. Interaktyvus: <http://www.lectlaw.com/def/f026.htm>. Prisijungimo laikas: 2013-03-15.

⁶⁷ **Pažymėtina**, kad juridinio asmens valdymo organo fiduciarinės pareigos taip pat įtvirtintos ir ABĮ 19 str. 8 d., žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio mėn. 16 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2A-485/2012.

⁶⁸ **Pažymėtina**, LAT vienoje byloje yra pažymėjęs, jog CK 2.87 straipsnyje nurodytos pagrindinės juridinio asmens valdymo organo narių pareigos. Tokia išvada daroma ir atsižvelgiant į jau aptartą Lietuvos apeliacinio teismo nutartį (žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario mėn. 7 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2005, Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio mėn. 16 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2A-485/2012).

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-244/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 28 d. nutartis

šių pareigų nevykdymas ar netinkamas vykdymas lemia valdymo organo nario *inter alia* bendrovės valdybos nario teisinę atsakomybę pagal CK 2.87 straipsnio 7 dalį. Teismų praktikoje fiduciarinių pareigų turinys yra suprantamas plačiai ir neapsiriboja vien CK 2.87 straipsnyje *expressis verbis* įtvirtintomis pareigomis. Vienoje byloje, analizuodamas fiduciarinių pareigų turinį, LAT pažymėjo⁷⁰, kad šios pareigos skirstomos į sąžiningumo ir protingumo, lojalumo, konfidencialumo ir kt. pareigas. Pareiga veikti sąžiningai ir protingai bendrovės ir kitų bendrovės organų narių atžvilgiu nustatoma įgyvendinant bendrąjį civilinių teisinių santykių reguliavimo principą (CK 1.5 straipsnis), t. y. nustatant, ar bendrovės valdymo organo narys elgiasi taip, kaip elgtųsi apdairus asmuo tokiomis pačiomis aplinkybėmis, ir ar pastarasis elgiasi *bona fide* juridinio asmens atžvilgiu⁷¹. Pažymėtina, kad bendrovės valdymo organų nariai negali pasipelninti bendrovės sąskaita, o priešingi jų veiksmai būtų bendrovės organų narių pareigų pažeidimas remiantis CK 2.87 straipsniu⁷². Tiesa, teismų praktika išplečia subjektų ratą, kuriems yra taikytinos fiduciarinės pareigos – LAT yra ne kartą pažymėjęs⁷³, jog bendrovės valdymo organai turi fiduciarinių pareigų ne tik pačiai bendrovei, bet ir jos akcininkams ir kreditoriams, kas, autoriaus nuomone, yra klaidinga pozicija, atsižvelgiant į fiduciarinių pareigų teisinę prigimtį ir jų esmę, kuri yra paremta bendrovės suteiktu pasitikėjimu savo valdymo organams. Toks jurisprudencijos dviprasmiškumas parodo, kad fiduciarinių pareigų teisinis režimas dar nėra aiškiai suvokiamas Lietuvos teisininkų tarpe.

Lietuvos doktrinoje fiduciarinės pareigos taip pat glaudžiai siejamos su bendraisiais CK 1.5 str. įtvirtintais teisingumo, protingumo, sąžiningumo principais⁷⁴. Taigi apibendrinant aukščiau aptartą, darytina išvada, kad tiek Lietuvos teismų praktikoje, tiek doktrinoje visos juridinio asmens valdymo organų pareigos juridiniam asmeniui⁷⁵ yra pripažįstamos fiduciarinėmis pareigomis.

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Anglijos teisėje, kurioje juridinio asmens teisinis reguliavimas yra nagrinėtas plačiau, bei kuri, kaip matyti iš aukščiau pateiktų pavyzdžių, yra viena pirmųjų atskyrusi juridinį asmenį nuo jo dalyvių, dalyvius nuo juridinio asmens valdymo

civilinėje byloje Nr. 3K-3-76/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-29/2011.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-16/2005.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-334/2010, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-557/2009.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012.

⁷⁴ Greičius R. *supra note* 26. P. 24.

⁷⁵ Valdybos narių pareigos yra įtvirtintos ABĮ 34 str. 12 d., ABĮ 19 str. 8 d., CK 2.87 str.

organų ir kt., juridinio asmens organų pareigos juridiniam asmeniui yra suprantamos kiek kitaip. Anglijos teisėje yra išskiriamos dvi juridinio asmens organų pareigos juridiniam asmeniui – fiduciarinės pareigos ir pareiga veikti taip, kaip veiktų racionaliai rūpestingas, kvalifikuotas, atidus asmuo (*duty to exercise reasonable care, skill and diligence*),⁷⁶ kurią kai kurie Lietuvos autoriai įvardija tiesiog, kaip atidumo-sumanumo ar rūpestingumo pareigą⁷⁷. Pastaroji pareiga buvo išskirta iš fiduciarinių juridinio asmens valdymo organų pareigų sąlyginai neseniai – byloje *Permanent Building Society v Wheeler (1994)*⁷⁸. Šio išskyrimo esmė plačiai aptarta byloje *Bristol & West Building Society v Mothew (1996)*, kurioje teismas konstatavo, kad fiduciarinių pareigų pažeidimo ir kitų pareigų pažeidimo teisinės pasekmės skiriasi⁷⁹. Šioje byloje Anglijos ir Velso apeliacinis teismas pažymėjo, kad teisių gynimo būdas fiduciarinių pareigų pažeidimo atveju yra, visų pirma, paremtas restitucijos principu arba atlieka atkuriamąją funkciją, o ne kompensacinę, kaip tai būtų pareigos veikti rūpestingai pažeidimo atveju⁸⁰. Be kita ko, teismas pažymėjo, kad fiduciarinių pareigų esmė yra lojalumas, ir šios pareigos pažeidimas visų pirma yra siejamas su juridinio asmens organo nelojalumu juridiniam asmeniui, taigi juridinio asmens organo nekompetentingumas atliekant jam priskirtas pareigas nėra pagrindas konstatuoti fiduciarinių pareigų pažeidimą⁸¹. Atsižvelgiant į formuojamą teismų praktiką, aukščiau aptartinių pareigų atskyrimas taip pat buvo įtvirtintas ir statutų teisėje⁸².

Taigi, šių pareigų doktrininis išskyrimo pagrindas yra aiškus ir suprantamas – praktikoje pasitaiko situacijų, kai valdymo organo narys veikia nepakankamai rūpestingai, palyginus su tuo, kaip tokiu atveju veiktų racionaliai rūpestingas, kvalifikuotas, atidus asmuo⁸³ (*duty to exercise reasonable care, skill and diligence*), tačiau tuo pačiu metu jis veikia su geriausia intencija juridinio asmens atžvilgiu (tinkamai atlieka fiduciarines pareigas). Šis pavyzdys iliustruoja, kad skirtingai nei suprantama Lietuvoje, fiduciarinės pareigos nesubordinuoja valdymo organo nario pareigos veikti rūpestingai, kvalifikuotai ir atidžiai, atliekant savo funkcijas, kas suponuoja loginę išvadą, kad fiduciarinės juridinio asmens organo pareigos juridiniam asmeniui ir pareiga veikti racionaliai rūpestingai, kvalifikuotai, atidžiai yra skirtingos ir negali būti tapatinamos.

Kaip minėta, juridinio asmens valdymo organų pareigų juridiniam asmeniui išskirstymas į dvi atskiras grupes Lietuvos teisėje nėra nagrinėtas. Tiesa, R. Čiočys savo disertacijoje⁸⁴ iškelia

⁷⁶ Smith K., Keenan D. *supra* note 6.

⁷⁷ Čerka P. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (*duty of care*) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei? // *International Journal of Baltic Law* 2002/1. P. 65

⁷⁸ Boros E., Duns J. *supra* note 19. P. 162.

⁷⁹ Hannigan B. *supra* note 30. P. 223.

⁸⁰ *Ibid.*

⁸¹ *Ibid.*

⁸² *Companies Act 2006, supra* note 28, 178 str.

⁸³ yra keliamas objektyvus elgesio standartas. Žr. Hannigan B. *supra* note 30. P. 227.

⁸⁴ Čiočys R. *supra* note 41. P. 45-47.

šį klausimą ir padeda tam tikrą doktrininį pagrindą nagrinėti jį plačiau, tačiau nepateikia aiškių juridinių asmenų organų pareigų juridiniam asmeniui atskyrimo kriterijų ar būdų.

Kaip matyti, Lietuvoje vyraujanti tendencija visas juridinio asmens organų pareigas juridiniams asmenims priskirti prie fiduciarinių pareigų doktrininio požiūriu yra vertintina kritiškai, visų pirma, turint omenyje fiduciarinių pareigų termino lingvistinę analizę (*fiducia* – pasitikėjimas, kuris, nagrinėtinais kontekste, neatskiriamai susijęs su lojalumu), kuri neturi nieko bendro su pareiga elgtis sąžiningai bei rūpestingai. Tačiau, atsižvelgiant į darbo tyrimo objektą, šis klausimas darbe nebus plačiau nagrinėjamas, ir fiduciarinių pareigų turinys bus suprantamas plačiau, CK 2.87 str. įtvirtinta prasme.

2. VALDYBOS NARIŲ TEISINĖS ATSAKOMYBĖS PRIELAIDOS

2.1. Valdybos narių teisinė atsakomybė: civilinės ar darbo teisės reguliavimo objektas

Tyrinėjant teisinės atsakomybės prigimtį, reikėtų visų pirmą nustatyti teisinį santykį, iš kurio ji kyla, kadangi nuo to priklauso teisinių santykių subjektui taikytinų teisinių sankcijų pobūdis, mastas ir kt. Nagrinėjamu atveju kyla teisinių santykių, susiklostančių tarp valdybos narių ir bendrovės, kvalifikavimo problema – kokie, civiliniai ar darbo teisiniai santykiai susiklosto tarp valdybos narių ir bendrovės. Klausimo aktualumas atsispindi ir nenuosekliame teisiniame reglamentavime – ABĮ 37 str. 4 d. nustato, kad su bendrovės vadovu, kuris, kaip jau minėta, taip pat priskiriamas prie valdymo organų (vienasmenis valdymo organas), sudaroma darbo sutartis, tačiau apie sutartis, sudaromas su valdybos nariais, ABĮ nekalbama. Papildomą neaiškumą įveda ir CK 2.87 str. 7 d., numatanti, kad „*juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdomas pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip*“.

Reikėtų paminėti ir istorinę šio klausimo raidą, pvz. 1990 m. ABĮ redakcijos⁸⁵ 25 str. 6 d. numatė, kad valdybos nariai galėjo gauti pareiginį atlyginimą tuo atveju, jei jie su bendrove buvo sudarę samdos⁸⁶ sutartį. Analogiška nuostata⁸⁷ išliko ir įsigaliojus 1994 m. ABĮ redakcijai. Tačiau 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusių naujos redakcijos ABĮ jau nebenumatė galimybės tarp bendrovės ir valdybos narių sudaryti darbo sutartis. Nėra aišku kodėl naujosios ABĮ redakcijos rengėjai atsisakė tiesioginės nuorodos į darbo sutarties sudarymo galimybę, atsakymo nepateikia ir Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo projekto 2000-01-13 aiškinamasis raštas⁸⁸. Atkreiptinas dėmesys ir į ilgai⁸⁹ galiojusią Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo⁹⁰ (toliau – ĮBĮ) nuostatą, numatančią, jog įsiteisėjus teismo nutarčiai išskelti bankroto bylą, įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, o įmonės administratorius nutraukia darbo sutartis su

⁸⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Lietuvos Aidas. 1990, Nr. 57.

⁸⁶ **Pažymėtina**, kad samdos sutartis anksčiau buvo naudojama kaip darbo sutarties atitikmuo. Žr. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1991 m. lapkričio 28 d. nutarimą Nr. I-2050 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo įsigaliojimo“.

⁸⁷ 26 str. 6 d. „*valdybos nariai gauna pareiginį atlyginimą tuo atveju, jei jie su bendrove yra sudarę darbo sutartį*“ žr. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios. 1994, Nr. 55-1046.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo projekto 2000-01-13 aiškinamąjį raštą, interaktyvus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=94056 prisijungimo laikas: 2013-09-11.

⁸⁹ **Pažymėtina**, kad šio teisinio reguliavimo ištakos siejamos su 1997 m. redakcijos Įmonių bankroto įstatymo 14 str. 6 d. 2 p., numačiusio, kad „*teismui iškėlus bankroto bylą, įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, o įmonės administratorius, įspėjęs raštu prieš 7 kalendorines dienas, atleidžia iš pareigų įmonės valdybos narius ir administracijos vadovą. Šiems asmenims nemokama išėtinė pašalpa ir kompensacija, išskyrus piniginę kompensaciją už nepanaudotas atostogas*“. Žr. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1500.

⁹⁰ Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010.

įmonės valdybos nariais ir administracijos vadovu (ĮBĮ 10 str. 7 d. 2 p.). Ši teisės norma buvo peržvelgta 2008 m. liepos 1 d. redakcijos ĮBĮ, įtvirtinant, kad su įmonės valdybos nariais ir vadovu nutraukiama darbo arba civilinė sutartis. Tačiau, pažymėtina, kad šis pakeitimas nėra niekaip susijęs su teisinių santykių tarp valdybos narių ir juridinio asmens peržiūrėjimu⁹¹.

Apibendrinant auščiau aptartą teisinį reglamentavimą, matyti, kad Lietuvos Respublikos įstatymai nepateikia aiškaus atsakymo dėl teisinio santykio, susiklostančio tarp valdybos narių ir bendrovės. Atsakymo nerandame ir Lietuvos Respublikos teismų jurisprudencijoje. Tiesa, vienoje byloje, aiškindamas dar 1998 m. metais galiojusią ABĮ redakciją, LAT pažymėjo⁹², jog valdybos nariams pavedama veikti bendrovės vardu ABĮ ir bendrovės įstatų pagrindu, šie santykiai kvalifikuotini pavedimo (ne darbo) teisiniais santykiais⁹³. Tačiau ši LAT nutartis, autoriaus manymu, turėtų būti laikoma ne kaip nuosekli LAT pozicija šiuo klausimu, o kaip pavienė nuomonė.

Nagrinęjant bendrovės ir valdybos narių teisinio santykio dualizmo aspektą, būtina aptarti jau susiformavusią kryptingą LAT praktiką dėl vadovo, kaip vienasmenio valdymo organo, teisinio santykio su bendrove. Atkreiptinas dėmesys, kad ABĮ 37 str. 4 d. nustato, jog su bendrovės vadovu sudaroma darbo sutartis, taip pat, kad su bendrovės vadovu gali būti sudaryta jo visiškos materialinės atsakomybės sutartis. Teismų praktikoje kildavo klausimų dėl bendrovės vadovo teisinės atsakomybės ribų, – ar ji yra ribota, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos darbo kodekso⁹⁴ (toliau – DK) nuostatas⁹⁵, ar yra taikomas visiškos žalos atlygintinumo principas pagal CK nuostatas. Šis klausimas sulaukdavo įvairių interpretavimų, pvz. pasitaikydavo LAT išaiškinimų, kad vadovas už savo pareigų, *inter alia* fiduciarinių pareigų⁹⁶, nevykdymą ar netinkamą vykdymą atsako DK nustatyta tvarka⁹⁷. Siekdamą suvienodinti teisės aiškinimo ir

⁹¹ **Pažymėtina**, kad šis pakeitimas buvo pasiūlytas Seimo kanceliarijos Teisės departamento, atsižvelgiant į tai, jog pagal Individualių įmonių įstatymo 7 straipsnį su įmonės vadovu gali būti sudaryta darbo arba civilinė sutartis. Žr. Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komiteto Pagrindinio komiteto 2008-04-25 išvados projektą, interaktyvus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=318903 prisijungimo laikas: 2013-09-12.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-480/2004.

⁹³ **Pažymėtina**, jog byloje susiklostė situacija, kai faktiškai atsakovas tuo pačiu laikotarpiu dirbo akcinėje bendrovėje ir kaip valdybos pirmininkas ir kaip darbuotojas. Nagrinėdamas šią bylą Lietuvos apeliacinis teismas pažymėjo, jog, „*kaip darbuotoją atsakovą su bendrove siejo darbo teisiniai santykiai, o kaip valdybos pirmininką (valdymo organo vadovą) atstovavimo santykiai. Tokiu būdu atsakovo santykiai su bendrove turėjo dualistinę prigimtį. Tai nėra tradiciniai darbo santykiai. Ir net esant sudarytai darbo sutarčiai šie santykiai iš esmės daugiau atitinka ne darbo teisinius santykius, o civilinius teisinius (pavedimo) santykius. Atsakovo darbo bendrovėje laikotarpiu galiojusio ABĮ 26 str. 6 d. numatė galimybę bendrovei sudaryti darbo sutartį su valdybos nariais ir tokiu būdu jiems gauti pareiginių atlyginimą. Tačiau toks darbo santykių įforminimas nepakeičia valdybos pirmininko (nario) statuso, jo įgaliojimų bei atsakomybės*“. Žr. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. kovo mėn. 9 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 2A-117/2004.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės Žinios, 2002. Nr. 64-2569.

⁹⁵ DK 254 str. numato, kad darbuotojas privalo atlyginti visą padarytą žalą, bet ne daugiau kaip jo trijų vidutinių mėnesinių darbo užmokesčių dydžio, išskyrus atvejus, nustatytus DK 255 straipsnyje.

⁹⁶ Kurios, kaip jau buvo kalbėta, savo prigimtimi yra civilinio teisinio pobūdžio.

⁹⁷ Pvz. vienoje savo nutarčių LAT konstatavo, jog vadovo atsakomybei yra taikytinos darbo teisės nuostatos: „*pagal ABĮ 37 str. 9 d. 1 p. bendrovės vadovas atsako už bendrovės veiklos organizavimą bei jos tikslų įgyvendinimą, o*

taikymo praktiką bendrovės vadovo, kaip bendrovės valdymo organo, atsakomybės aspektu, LAT išplėstinė teisėjų kolegija 2009 m. lapkričio mėn. 20 d. nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009⁹⁸, akcentavo tam tikrą vadovo ir bendrovės santykių dualizmą: „vidiniuose“ santykiuose, pvz. organizuodamas kasdienę bendrovės veiklą, taip pat priimdamas, atleisdamas, skatindamas, baudamas darbuotojus (ABĮ 37 str. 8 d.), vadovas turėtų būti vertintinas kaip darbo teisinių santykių subjektas, tuo tarpu „išoriniuose“, t.y. veikdamas bendrovės vardu santykiuose su trečiaisiais asmenimis, – kaip bendrovės valdymo organas (ir atstovas) ir tokiais atvejais vadovui keliami aukštesni reikalavimai tiesiogiai įtvirtinti civiliniuose įstatymuose arba išplaukiantys iš šių įstatymų esmės. Išplėstinė teisėjų kolegija išaiškino, kad kai bendrovės vadovas padaro bendrovei žalos veikdamas kaip jos valdymo organas „išoriniuose“ santykiuose, tai jam taikytina civilinė atsakomybė pagal civilinius įstatymus, o ne materialinė atsakomybė pagal DK.

LAT taip pat pažymėjo⁹⁹, jog daugelis bendrovės vadovo, kaip valdymo organo ir atstovo, pareigų ir teisių, atsiranda būtent įstatymų, o ne darbo sutarties ar vietinių (lokalinių) norminių (darbo) teisės aktų pagrindu, pvz.: ABĮ 19 str. 6, 8 d., 37 straipsnio 7, 10-12 dalys, CK 2.81 str. 1 d., 2.82 str. 1 d., 2.87 str. 1-4 dalys ir kt. Atsižvelgiant į tai, LAT konstatavo, jog pirmiau nurodytose įstatymų nuostatose įtvirtintos vadovo pareigos yra labiau civilinio teisinio pobūdžio – vienvaldiškai veikti bendrovės vardu jos santykiuose su kitais asmenimis, bendrovės ir kitų bendrovės organų narių atžvilgiu veikti sąžiningai ir protingai, būti lojaliam bendrovei, laikytis konfidencialumo ir kt. Už įstatymuose įtvirtintų pareigų nevykdymą ir (arba) netinkamą vykdymą bendrovės vadovo, kaip bendrovės valdymo organo, atsakomybė kyla taip pat įstatymų, o ne darbo sutarties ar vietinių (lokalinių) norminių (darbo) teisės aktų pagrindu (pvz., ABĮ 37 str. 10 d., CK 2.82 str. 3, 4 d., 2.83 str. 3 d., 2.87 str. 7 d.). LAT padarė išvadą, kad už pirmiau nurodytų civilinio teisinio pobūdžio pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą bendrovės vadovui, kaip bendrovės valdymo organui, kyla pareiga atlyginti jo kaltais veiksmais, nesilaikant įstatymuose įtvirtintų pareigų, padarytą žalą. Šią pareigą ir jos teisinį pagrindą nustato civilinės, o ne darbo teisės normos. Tai savo ruožtu leidžia daryti išvadą, kad tais atvejais, kai bendrovės vadovas padaro bendrovei žalos netinkamai organizuodamas kasdienę

pagal 9 p. – už kitų šiame ir kituose įstatymuose bei teisės aktuose, taip pat bendrovės įstatuose nustatytų pareigų vykdymą. Atitinkamai šių teisinių pareigų nevykdymas, padaręs žalos, sukelia bendrovės vadovo, kaip darbuotojo, materialinę atsakomybę.“ žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo mėn. 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2008; taip pat Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1126/2012;

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009.

⁹⁹ *Ibid.*

bendrovės veiklą, t. y. netinkamai atlikdamas savo kaip vadovo pareigas „vidiniuose“ santykiuose, tai dėl jo atsakomybės spręstina pagal darbo teisės normas¹⁰⁰.

Apibendrinant aukščiau aptartą LAT praktiką, matyti, kad dauguma vadovo, kaip bendrovės valdymo organo, pareigų yra būtent civilinio teisinio pobūdžio, už kurių pažeidimus taikoma civilinė atsakomybė. Tuo tarpu vadovo, kaip darbo teisinių santykių subjekto, statusas pasireiškia pastarajam vykdant ABĮ 37 str. 8 d. numatytą veiklą. Atsižvelgiant į aukščiau konstatuotas aplinkybes, darytina išvada, kad valdybos narių teisinio statuso prigimtis, nesant aiškaus teisinio reglamentavimo, tiesiogiai priklauso nuo teisės aktuose įtvirtintų valdybos nario funkcijų ir pareigų. Įvertinus valdybos nariams priskirtinas funkcijas (ABĮ 34 str.) bei nustatytas pareigas (ABĮ 19 str. 8 d., CK 2.87 str.), bei palyginus jas su bendrovės vadovui nustatytomis funkcijomis ir pareigomis, šiam veikiant taip vadinamuose „vidiniuose“ santykiuose (ABĮ 37 str. 8 d.), darytina išvada, kad valdybos nariams nėra būdinga veikti „vidiniuose“ santykiuose ir tokiu būdu teisiniai santykiai, atsirandantys tarp bendrovės ir valdybos narių, yra laikytini civiliniais teisiniais santykiais. Valdybos narių kompetencija ir funkcija bendrovės valdyme nėra susijusi su kasdienine bendrovės veikla, – valdybos nariai nenagrinėja smulkių ūkinių sandorių sudarymo bendrovėje būtinumą (ABĮ 34 str. 4 d. 3-6 p.), itin retais atvejais kelia klausimus dėl darbuotojų skatinimo ar atleidimo (išskirtinai, tik dėl aukštas pareigas bendrovėje užimančių darbuotojų), ir pan. Pagrindinė valdybos narių veikla yra susijusi su strateginių bendrovės veiklos sprendimų priėmimu, ilgalaikių bendrovės verslo planų tvirtinimu ir kt. panašaus pobūdžio klausimų svarstymu, kas atspindi bendrovės valdybos narių veikimą „išoriniuose“ santykiuose. Šiems santykiams pagal formuojamą LAT praktiką¹⁰¹ būdingi įstatyminio atstovavimo bruožai¹⁰². Tokia LAT pozicija, susilaukia itin daug kritikos teisės doktrinoje¹⁰³. Tačiau nagrinėjamos temos kontekste, svarbus pats juridinis faktas, kurio pagrindu asmuo tampa valdybos nariu¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio mėn. 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2009.

¹⁰¹ **Pažymėtina**, kad savo nutartyse LAT, aiškindamas vadovo teisinės atsakomybės prigimtį, naudoja žodžių derinį „vadovas, kaip bendrovės valdymo organas“, kuris suponuoja išvadą, kad šie LAT išaiškinimai yra taikomi ir kitiems bendrovės valdymo organams, t.y. valdybai (jos nariams).

¹⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio mėn. 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-157/2010, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009 ir kt.

¹⁰³ „Juridinio asmens organo veikla – tai paties juridinio asmens valios raiška, be papildomo savo funkcijų delegavimo įgaliotiniui. Atstovavimo instituto normos, nors ir gali būti taikomos šiems santykiams, tai tik mutatis mutandis.“ Žr. Kiršienė J., Tikniūtė A. *supra note* 44. P. 33.; „Taigi, autorės nuomone, bendrovės ir bendrovės vadovo teisinių santykių negalėtumėme priskirti prie tradicinių atstovavimo teisinių santykių grupės, kadangi bendrovės vadovas veikia kaip bendrovės organas, o ne kaip atskiras subjektas, kaip kad yra atstovavimo teisiniuose santykiuose“. Žr. Jakuntavičiūtė G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? // Socialinių mokslų studijos. 2011, 3(4). P. 1452.

¹⁰⁴ Greičius R. *supra note* 26. P. 126.

Pagal ABĮ 33 str., valdybą renka stebėtojų taryba arba jeigu stebėtojų taryba nesudaroma, valdybą renka visuotinis akcininkų susirinkimas. Šio straipsnio 7 d. numato, jog valdyba ar jos nariai savo veiklą pradeda pasibaigus valdybą ar jos narius išrinkusiems visuotiniam akcininkų susirinkimui ar stebėtojų tarybos posėdžiui. Nagrinėtinu atveju svarbu paminėti ir tai, kad pagal formuojamą LAT praktiką, būtent nuo tapimo bendrovės valdymo organu nariu, bendrovę ir valdymo organo narį sieja fiduciariniai santykiai¹⁰⁵. Teisės doktrinoje manoma, kad asmenys į valdybos narius turėtų būti skiriami tik jų sutikimu¹⁰⁶. Reikėtų sutikti su G. Jakuntavičiūtės¹⁰⁷ nuomone, kad stebėtojų tarybos ar visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas paskirti asmenį valdybos nariu yra vertintinas tik kaip pasiūlymas (oferta) pastarajam tapti valdybos nariu. Šiam asmeniui išreiškus aiškų sutikimą (akceptavus ofertą), toks asmuo tampa valdybos nariu. Sutikimas gali būti išreikštas konkludentiniais veiksmais, taip pat žodžiu ar raštu.

Įvertinus taip pat ir juridinį faktą, kuriuo pagrindu asmuo tampa valdybos nariu, darytina išvada, kad toks šis juridinis faktas labiau atitinka civilinių teisinių santykių pobūdį, nei darbo teisinių santykių. Pažymėtina ir tai, jog teisinis santykis, susiklostantis tarp valdybos narių ir bendrovės, neatitinka tam tikrų darbo teisinių santykių požymių. Teisės doktrinoje¹⁰⁸ išskiriami trys darbo teisinių santykių požymiai: 1) darbas yra apibrėžtas kaip darbo funkcija (darbuotojas vykdo tam tikros profesijos, specialybės, kvalifikacijos darbą arba atlieka tam tikras pareigas); 2) darbuotojas turi paklusti nustatytai darbo tvarkai (pavaldumo elementas); 3) darbas atliekamas už atlyginimą.

Reikėtų sutikti su teisės doktrinoje išsakoma pozicija¹⁰⁹, kad tarp bendrovės ir jos valdymo organų susiklostantys santykiai neatitinka aukščiau aptarto pavaldumo požymio. Teigiama¹¹⁰, kad būtent šis požymis padeda atskirti darbo sutartis nuo civilinių sutarčių. Pavaldumas darbo teisinių santykiu požiūriu reiškia darbuotojo pareigą paklusti teisėtiems darbdavio nurodymams, nustatytai darbo tvarkai¹¹¹. Tuo tarpu valdybos nariai yra niekam nepavaldus, net gi jos išrinkusiai stebėtojų tarybai ar visuotiniam akcininkų susirinkimui. Valdybos narių darbo tvarką dažniausiai reglamentuoja valdybos darbo reglamentas. Tačiau šis norminis aktas negali būti tapatinamas su lokaliniais norminiais aktais, nustatančiais darbuotojų darbo tvarką. Valdybos darbo reglamentas dažniausiai nustato valdybos posėdžių organizavimo tvarką (sušaukimas, darbotvarkė, sprendimų priėmimas ir kt.), valdybos priimtų sprendimų vykdymo kontrolę ir kt.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006

¹⁰⁶ Vileita A., Aviža S., Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2009. P. 273.

¹⁰⁷ Jakuntavičiūtė G. *supra note* 10. P. 68.

¹⁰⁸ Bagdanskis T., Dambrauskienė G., Guobaitė R. ir kt. Darbo teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008. P. 130. Nekrošius I., Petrylaitė D. Darbo teisė. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008. P. 14.

¹⁰⁹ Jakuntavičiūtė G. *supra note* 10. P. 73.

¹¹⁰ Bagdanskis T. *et al.*, *supra note* 108. P. 15-16.

¹¹¹ *Ibid.*

Nei bendrovės įstatuose, nei valdybos darbo reglamente dažniausiai nėra nustatomi valdybos narių elgesio standartai ir sąlygos, kurioms esant valdybos nariai yra atšaukiami iš pareigų. Valdybos nariai veikia jiems suteikto stebėtojų tarybos ar visuotinio akcininkų susirinkimo pasitikėjimo pagrindu, ir gali būti atšaukti iš pareigų praradus šį pasitikėjimą, pasibaigus kadencijai ar kompetentingam organui atšaukus juos dėl kitų priežasčių.

Darbo autoriaus nuomone, tarp valdybos ir bendrovės susiklostantys teisiniai santykiai taip pat neatitinka dar vieno darbo teisinių santykių požymio – atlygintinumo. Pažymėtina, kad ABĮ 33 str. 11 d. numato, jog už veiklą valdyboje jos nariams gali būti mokamos tantjemos. Šios teisės normos turinys leidžia daryti išvadą, kad galimybė valdybos nariams mokėti tantjemas yra dispozityvaus pobūdžio ir priklauso nuo akcininkų sprendimo¹¹² (ABĮ 59 str. 2 d. 11 p.). Be kita ko, kyla klausimas ar be ABĮ 33 str. 11 d. numatytų tantjėmų valdybos nariams gali būti išmokamas ir kitos formos atlyginimas. Teisės doktrinoje tokia galimybė vertinama kritiškai, pažymint, kad priešingu atveju ABĮ 33 str. 11 d. norma būtų perteklinė, kadangi, jeigu yra galimas atlyginimas valdybos nariams įvairia forma, tai ABĮ 33 str. 11 d. išvis turėtų būti panaikinta¹¹³. Ko gero reikėtų sutikti su tokia pozicija, kadangi ABĮ 33 str. 11 d., darbo autoriaus nuomone, įstatymų leidejas siekė pabrėžti, kad tantjėmų (atlygio plačiąja prasme) išmokėjimas valdybos nariams tiesiogiai priklauso nuo visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimo. Tokiu būdu, atsižvelgiant į DK 93 str. nuostatą, kad darbdavys įsipareigoja mokėti darbuotojui sulygta darbo užmokestį, kuri yra laikoma esmine darbo sutarties sąlyga¹¹⁴, darytina išvada, kad tantjėmų išmokėjimo dispozityvus reglamentavimas neatitinka darbo teisinių santykių atlygintinumo požymio.

Atkreiptinas dėmesys, kad aukščiau aptartą teisinį netikrumą visai neseniai siekta išspręsti, siūlant keisti teisinį reglamentavimą. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija 2012-08-29 pateikė Lietuvos Respublikos Vyriausybei teikimą¹¹⁵ dėl ABĮ pakeitimo ir papildymo. Ministerija iškėlė klausimą, kad Europos Sąjungos valstybėse (pvz. Latvijoje, Estijoje, Čekijoje, Danijoje) valdybos nariams nėra mokamos tantjemos – atlygis jiems yra mokamas ne iš paskirstytinojo pelno. Tiek Lietuvoje, tiek užsienyje vystoma praktika, kad bendrovėse, siekiančiose pasiekti maksimalių veiklos rezultatų, yra samdomi kvalifikuoti valdybos nariai, kurie pagal sudarytas sutartis už savo veiklą gauna periodines ar vienkartinės išmokas (pvz. kas mėnesį, kelis kartus

¹¹² **Pažymėtina**, kad ABĮ 59 str. 8 d., be kita ko, numato bendrovės mokesčių sumokėjimą, kaip vieną iš sąlygų išmokėti tantjemas, o ABĮ 59 str. 7 d. riboja išmokamų tantjėmų dydį.

¹¹³ Čiočys R. *supra note* 41. P. 211.

¹¹⁴ Nekrošius I., Petrylaitė D. *Supra note* 108. P. 194.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2012-08-29 teikimas Nr. (13.2-31)-3-4873 Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo įstatymo projekto, interaktyvus: http://www.lrv.lt/Posed_medz/2012/120829/32.pdf, prisijungimo laikas: 2013-09-18.

per metus ir pan.)¹¹⁶. Tačiau Ūkio ministerija pastebi, kad Lietuvoje pasitaiko aiškinimo, kad panašaus pobūdžio išmokos yra negalimos, kadangi valdybos nariams gali būti išmokamos tik tantjemos ABĮ nustatyta tvarka. Ministerija siūlė papildyti ABĮ 33 straipsnį sekančia teisės norma: „*Už veiklą valdyboje jos nariui gali būti atlyginama, sudarius civilinę sutartį. Sprendimą dėl civilinės sutarties sąlygų, jos sudarymo ir nutraukimo priima stebėtojų taryba (jei stebėtojų taryba nesudaroma – visuotinis akcininkų susirinkimas). Civilinę sutartį su valdybos nariu pasirašo stebėtojų tarybos pirmininkas ar kitas stebėtojų tarybos įgaliotas narys (jei stebėtojų taryba nesudaroma – visuotinio akcininkų susirinkimo įgaliotas asmuo)*“, o taip pat buvo siūlyta pakeisti teisės normą, reglamentuojančią tantjemų mokėjimą valdybos nariams ir išdėstyti ją taip: „*Už veiklą valdyboje jos nariams gali būti mokamos tantjemos šio Įstatymo 59 straipsnyje nustatyta tvarka, nepriklausomai nuo to, ar jiems atlyginama šio straipsnio 12 dalyje [sudaromos civilinės sutartys – aut. past.] nustatyta tvarka*“. Darbo autorius sutinka su ABĮ pakeitimų rengėjų nuomone, kad tokie pakeitimai įneštų aiškumą tantjemų ir kitų išmokų valdybos nariams mokėjimo klausimu. Atkreiptinas dėmesys, kad tokiu pakeitimu iš esmės nebūtų pakeistas dabartinis įstatyminis reguliavimas – tantjemos, kaip galima valdybos narių skatinimo priemonė, išliktų ir akcininkai visuotiniame akcininkų susirinkime galėtų patys nuspręsti kokį atlygio už veiklą bendrovės valdyboje mechanizmą taikyti jų nariams, dėl to tokio pobūdžio sprendimai galės būti priimami atsižvelgiant į bendrovės finansines galimybes, akcininkų poreikius ar bendrovės veiklos ir plėtros kryptis¹¹⁷. Pasak įstatymo pakeitimų rengėjų, siūlomas įstatyminis reglamentavimas leistų bendrovėms pritraukti profesionalių specialistų, – aukštos kvalifikacijos specialistams būtų didesnė motyvacija ir finansinė nauda būti kolegialių organų nariais¹¹⁸.

Darbo autoriaus nuomone, panašūs ABĮ pakeitimai yra racionalūs ir reikalingi Lietuvos teisiniam reglamentavimui, turint omenyje šiuo metu esantį tam tikrą teisinį neapibrėžtumą nagrinėjamu klausimu. Tačiau Ūkio ministerijos siūlyti pakeitimai nesusilaukė pritarimo iš Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir šiuo metu vis dar yra diskusijų objektu. Bet kokiu atveju, panašios problemos iškėlimas įstatymų vykdomosios valdžios lygmeniu rodo, kad problema yra suprantama ir ją bandoma spręsti. Pažymėtina, kad teisės doktrinoje taip pat su valdybos nariais siūloma sudaryti narystės valdymo organuose sutartis,¹¹⁹ arba kitas civilinio pobūdžio sutartis – valdymo, pavedimo sutartis¹²⁰. Taip pat yra kritiškai vertinama galimybė su valdybos nariais sudaryti darbo sutartis, nurodant, valdybos nario funkciją kaip darbo funkciją¹²¹.

¹¹⁶ *Ibid.*

¹¹⁷ *Ibid.*

¹¹⁸ *Ibid.*

¹¹⁹ Bakanas A., *et al.*, *supra note 42*. P. 195.

¹²⁰ Ščukas L. Valdybos nario statusas ir atsakomybė. // *Juristas*. 2005, Nr. 1. P. 9.

¹²¹ *Ibid.*

Kalbant apie užsienio šalių reglamentavimą, reikėtų pažymėti, kad daugelyje valstybių bendrovėse su valdybos nariais yra sudaromos paslaugų sutartys (angl. service contracts), kuriose numatomos valdybos narių teisės ir pareigos, darbo valdyboje bei atšaukimo sąlygos¹²². Valdybos nariams priskiriama neribota valdymo kompetencija, t.y. valdybos narių funkcijos apima visas bendrovės valdymo sritis. Tačiau bendrovės įstatuose gali būti numatyti tam tikri valdybos narių kompetencijos apribojimai, įgalinant valdybos narius veikti tik tam tikrose srityse, pvz., rinkodaros, finansų, administravimo ir pan. Tokiu atveju šie apribojimai ir specifinės tam tikro valdybos nario funkcijos yra aptariamoms su valdybos nariu sudaromoje paslaugų sutartyje¹²³.

Su vykdomaisiais vadovais Anglijoje yra sudaromos paslaugų sutartys, kuriose aptiriamos atlyginimo mokėjimo valdybos nariams (vykdomiesiems vadovams) sąlygos, paskyrimo laikotarpis, taip pat kompensacijos dydis atšaukimo atveju¹²⁴. Atkreiptinas dėmesys, jog pagal Bendrovių akto¹²⁵ 188 str., jeigu paslaugų sutarties terminas yra ilgesnis nei dveji metai, tai tokią sutartį, sudarytą su vykdomuoju vadovu, privalo patvirtinti bendrovės dalyviai (akcininkai). Tuo tarpu nevykdomieji vadovai dažniausiai yra paskiriami surašant oficialų paskyrimo raštą, kuris savo ruožtu taip pat yra laikomas sutartimi¹²⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad nesant sudarytai sutarčiai, valdybos nariai negali remtis bendrovės įstatais kaip šalis siejančiu sandoriu¹²⁷. Pažymėtina ir tai, jog atlygintinumas nėra esminė tarp valdybos narių ir bendrovės sudarytos sutarties sąlyga, valdybos nariai gali eiti savo pareigas neatlygintinai,¹²⁸ jiems taip pat nėra taikomas teisinis reglamentavimas dėl minimalaus darbo užmokesčio, kuris yra būdingas darbo sutartims¹²⁹. Anglijoje valdybos nariai nėra laikomi bendrovės darbuotojais, tokiu būdu, kaip ir patikėtiniai, jie neturi teisės prašyti atlygio už suteiktas paslaugas, jei sutartyje nėra nustatyta kitaip¹³⁰. Neaptarus atlygintinumo klausimo paslaugų sutartyse, išskirtiniais atvejais valdybos nariai gali kreiptis į teismą, prašydami priteisti teisingą atlygį (lot. *quantum meruit*, angl. *reasonable value of services*) už suteiktas ir bendrovės priimtas paslaugas, tačiau teismai nenoriai priteisia tokias sumas¹³¹.

¹²² Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai LAWIN. Mokslinis tiriamasis darbas. Europos sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių teisės normų palyginamosios analizės studija. Vilnius, 2005. Interaktyvus: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc, prisijungimo laikas: 2013-04-27.

¹²³ *Ibid.*

¹²⁴ Hannigan B. *supra note 30*. P. 147.

¹²⁵ *Companies Act 2006, supra note 28*, 188 str.

¹²⁶ Hannigan B. *supra note 30*. P. 147.

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Smith K., Keenan D. *supra note 6*. P. 315.

¹²⁹ *Ibid.* P. 318.

¹³⁰ Morse G., Girvin S. Charlesworth's Company Law. Seventeenth edition. London: Sweet & Maxwell, 2005. P. 283.

¹³¹ Hannigan B. *supra note 30*. P. 147.

Vokietijoje stebėtojų taryba bendrovės vardu su kiekvienu iš valdybos narių taip pat sudaro paslaugų sutartį¹³². Atsižvelgiant į tai, kad pagal Vokietijos teisę valdybos nariai negali būti pripažinti bendrovės darbuotojais tiesioginio šio teisinio santykio prasme, Vokietijos darbo teisė iš esmės jiems nėra taikoma. Nepaisant to, kaip jau tampa įprasta paslaugų sutartyse su valdybos nariais, jose aptariamais tam tikri elementai, iš esmės būdingi darbo sutartims (paskyrimo laikotarpis, kompensacijų klausimai, atostogos ir kt.). Pažymėtina ir tai, kad valdybos nario atšaukimas iš pareigų savaime nenutraukia su pastaruoju sudarytos paslaugų sutarties, ir tokiu būdu, siekiant nutraukti sudarytą paslaugų sutartį, yra reikalingas atskiras stebėtojų tarybos sprendimas¹³³. Tokiu būdu Vokietijoje teisiniai santykiai, susiklostantys tarp bendrovės ir valdybos narių, yra laikomi civiliniais teisiniais santykiais. Atsižvelgiant į tai, valdybos narių teisinė atsakomybė už bendrovei padarytą žalą yra civilinės teisinės prigimties¹³⁴.

Remiantis Prancūzijos komerciniu kodeksu¹³⁵, pagrindiniai klausimai, susiję su valdybos narių subjektiškumu (minimalus ir maksimalus amžius, įgalinimų terminas) yra nustatyti bendrovės steigimo akte ar įstatuose. Prancūzijos komercinio kodekso L225-63 str. numato, jog atlyginimo dydis ir mokėjimo tvarka yra nustatoma valdybos narių paskyrimo rašte, kuris savo pobūdžiu yra civilinės teisės objektas. Pabrėžtina, kad Prancūzijos komercinis kodeksas aiškiai įtvirtina, kad valdybos narių atsakomybės bendrovei klausimus reguliuoja civilinė teisė (L225-251 str.), tokiu būdu yra panaikinamas teisinis netikrumas, būdingas Lietuvos teisei. Atkreiptinas dėmesys, kad civilinė teisinė atsakomybė valdybos nariams kyla ne tik pažeidus pagrindines pareigas, įtvirtintas įstatymuose, bet ir pažeidus pareigas, nustatytas bendrovės įstatuose¹³⁶.

Aukščiau aptartas teisinis aiškumas yra nebūdingas Rusijos Federacijai, kur su valdybos nariais yra sudaroma sutartis, kuriai *mutatis mutandis* taikomos ir Rusijos Federacijos darbo kodekso nuostatos¹³⁷. Toks įstatyminis reglamentavimas sukelia aukščiau aptartą valdybos narių ir bendrovės teisinio santykio dualizmo klausimą ir Rusijos mokslininkų tarpe. Pasak Dolinskojos¹³⁸, atsižvelgiant į tai, kad valdyba, kaip vykdomasis organas, įgyvendina bendrovės subjektiškumą, valdybos nariai, vykdydami savo pareigas, vadovaujasi ne tik Darbo kodeksu, bet ir kitais teisės aktais, visų pirma, – civiliniais įstatymais, o tarp valdybos narių teisių ir pareigų vyrauja išskirtinai civilinės teisės ir pareigos. Kalbant apie valdybos narių atsakomybę pagal

¹³² Dornseifer F. *supra note* 37. P. 246.

¹³³ *Ibid.*

¹³⁴ Jakuntavičiūtė G. *supra note* 10. P. 77.

¹³⁵ Prancūzijos komercinio kodekso L225-57 – L225-90-1 straipsniai, žr. Code de commerce. Interaktyvus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=180801, prisijungimo laikas: 2013-09-28.

¹³⁶ Dornseifer F. *supra note* 37. P. 186.

¹³⁷ Rusijos Federacijos akcinių bendrovių įstatymo 69 str. 3 d., žr. Федеральный закон от 26 декабря 1995 года №208-ФЗ «Об акционерных обществах» // Российская газета. — 29.12.1995. — № 248.

¹³⁸ Долинская В. Акционерное право: основные положения и тенденции. Монография. Москва: Wolters Kluwer, 2006. С. 548.

Rusijos Federacijos teisę, reikėtų paminėti, kad Rusijos Federacijos darbo kodekso¹³⁹ 277 str., kuris *inter alia* taikomas ir valdybos nariams, numatanti, jog vadovas yra visiškai materialiai atsakingas už bendrovei padarytą tiesioginę realią žalą. Tuo tarpu Rusijos Federacijos akcinių bendrovių įstatymo 71 str. 2 d. numato, jog valdybos nariai yra atsakingi už nuostolius, atsiradusius dėl valdybos narių kalto veikimo (neveikimo), jeigu ko kito nenumato federaciniai įstatymai. Nuostolius nagrinėjamu atveju reikėtų aiškinti¹⁴⁰ remiantis Rusijos Federacijos civilinio kodekso¹⁴¹ 15 str. 2 d., numatančia, kad į nuostolius įeina ir negautos pajamos. Tokiu būdu, valdybos narių atsakomybei Rusijos Federacijoje vis dėlto yra taikomi civilinės teisės kriterijai¹⁴².

Apibendrinant tai, kas pasakyta aukščiau, darytina išvada, kad valdybos narių atsakomybė už bendrovei padarytą žalą yra laikoma civiline teisine atsakomybe, o Lietuvos Respublikoje ilgai galiojęs reglamentavimas, kad su valdybos nariais yra sudaromos darbo sutartys, yra ydingas, turint omenyje, kad valdybos narių pareigos yra nustatomos būtent civiliniais teisės aktais. Tokiu būdu, siekiant plėtoti bendrovių valdymą (*corporate governance*), kuris Lietuvos Respublikoje palyginus su kitomis panašaus dydžio valstybėmis yra žemo lygio¹⁴³, reikia pašalinti teisinį netikrumą sutarčių sudarymo su valdybos nariais klausimu ir įstatymiškai reglamentuoti civilinės sutarties sudarymo su valdybos nariais galimybę, numatant esminius klausimus, kurie turėtų būti nustatyti šioje sutartyje – atlyginimo dydis (fiksotas, diferencijuojamas pagal pasiektus rezultatus) ir jo mokėjimo tvarka (periodiškai: kas mėnesį, ketvirtį, ar priklausomai nuo rezultatų), atostogų suteikimo tvarka ir kt. Toks reglamentavimas aiškiai apibrėžtų teisinį santykį, susiklostantį tarp valdybos narių ir bendrovės, ir įneštų aiškumo valdybos narių teisinės atsakomybės klausimu.

2.2. Valdybos narių civilinės teisinės atsakomybės prigimtis

Aptarus, jog valdybos narius ir bendrovę sieja civiliniai teisiniai santykiai, seka loginė išvada, jog valdybos nariui pažeidus nustatytas pareigas pastarajam kyla civilinė atsakomybė. Pagal CK 6.245 str. 2 d. civilinė atsakomybė yra dviejų rūšių: sutartinė ir deliktinė. Teisės doktrinoje skiriama dar ir ikisutartinė civilinė atsakomybė¹⁴⁴. Pažymėtina, jog nustatyti valdybos

¹³⁹ Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 года №197-ФЗ. Interaktyvus: <http://www.zakonrf.info/tk/>, prisijungimo laikas: 2013-09-21.

¹⁴⁰ Долинская В. *supra note* 121. С. 702.

¹⁴¹ Гражданский кодекс Российской Федерации от 30.11.1994 №51-ФЗ. Interaktyvus: <http://www.zakonrf.info/gk/>, prisijungimo laikas: 2013-09-24.

¹⁴² Долинская В. *supra note* 138. С. 702-703.

¹⁴³ Čiočys R. *supra note* 41. P. 5.

¹⁴⁴ Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P. 47-50.

nariams taikomos civilinės teisinės atsakomybės rūšį yra itin svarbus klausimas, atsižvelgiant į tai, kad tiek sutartinės, tiek deliktinės civilinės teisinės atsakomybės taikymas turi tam tikrų ypatumų. Galima būtų paminėti kelis šių civilinės teisinės atsakomybės rūšių skirtumus, reikšmingus ir nagrinėjamos temos kontekste: 1) skirtingas atsiradimo pagrindas: sutartinė atsakomybės atveju – pažeista sutartis, deliktinės – žalos padarymas; 2) skirtingi ieškininės senaties terminai; 3) skirtingas atsakomybės dydis ir jo nustatymo principai¹⁴⁵; 4) skirtinga neteisėtumo, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, samprata – taikant sutartinę atsakomybę pakanka konstatuoti sutarties pažeidimą; 5) skirtingos civilinės atsakomybės formos (sutartinė atsakomybė pasireiškia nuostolių atlyginimu ir netesybomis, o deliktinė – tik nuostolių atlyginimu)¹⁴⁶.

Nesant aiškaus teisinio reglamentavimo dėl teisinio santykio, susiklostančio tarp bendrovės ir valdybos narių, teisės teorijoje nerasime vieningos nuomonės dėl valdybos nariams taikomos civilinės teisinės atsakomybės rūšies. Pasak V. Mikelėno, bendrovės vadovo, kaip vienasmenio valdymo organo, atsakomybė prieš įmonę yra sutartinė¹⁴⁷. Su tokia pozicija nesutinka R. Greičius¹⁴⁸ ir G. Jakuntavičiūtė¹⁴⁹, teigdami, jog valdymo organų atsakomybė prieš bendrovę yra deliktinė. Pastarajai pozicijai pritaria ir darbo autorius. Atkreiptinas dėmesys, jog teisės mokslininkų tarpe sunkumas pasirinkti taikomos civilinės teisinės atsakomybės valdybos nariams rūšį visų pirma yra siejamas su tuo, jog nėra aiškaus teisinio reglamentavimo dėl sutarties sudarymo su valdybos nariais galimybės¹⁵⁰. Darbo autoriaus nuomone, net ir numčius aiškų teisinį reglamentavimą su imperatyvia nuostata dėl civilinės sutarties (pvz. paslaugų sutarties) su bendrovės valdybos nariais sudarymo, valdybos nariams taikoma civilinės teisinės atsakomybės rūšis nepakistų, apie ką darbo autorius pasisakys toliau.

Pažymėtina, kad tiek LAT, tiek Lietuvos apeliacinis teismas savo jurisprudencijoje taip pat valdymo organų narių atsakomybę priskiria prie deliktinės civilinės teisinės atsakomybės

¹⁴⁵ *Ibid*, p. 44.

¹⁴⁶ Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999. P. 237.

¹⁴⁷ *Ibid*.

¹⁴⁸ Greičius R. *supra note* 26. P. 218-219.

¹⁴⁹ Jakuntavičiūtė G. *supra note* 10. P. 98-101.

¹⁵⁰ „Kadangi valdymo organų narių ir kreditorių nesieja sutartiniai teisiniai santykiai, tai akivaizdu, jog žalos padarymo atveju valdymo organų narių civilinė atsakomybė kreditorių atžvilgiu būtų deliktinė, kadangi tokia atsakomybė kiltų generalinio delikto, o ne konkrečios sutarties pažeidimo pagrindu. <...> Daugiausiai diskusijų kelia vadovo atsakomybės rūšies prieš patį juridinį asmenį klausimas. <...> Tarp juridinio asmens ir valdymo organo nėra sudaroma jokia sutartis, kadangi valdymo organas veikia įstatymų bei juridinio asmens steigimo dokumentų pagrindu. Atsižvelgiant į tai, galima daryti išvadą, jog valdymo organo nariu paskirtas fizinis asmuo, <...> turėtų atsakyti pagal deliktinės civilinės atsakomybės taisyklės“. Žr. Jakuntavičiūtė G. *supra note* 10. P. 98-101.

Darbo autoriui G. Jakuntavičiūtės pozicija yra dviprasmiška ir prieštaringa. Kyla klausimas, ar pasak G. Jakuntavičiūtės, tuo atveju, jei su valdymo organų nariais būtų sudaroma civilinė sutartis, tai pakeistų valdymo organų nariams taikomos civilinės teisinės atsakomybės rūšį?

rūšies¹⁵¹. Tiesa, aiškių kriterijų kodėl valdybos nariams yra taikytina deliktinė teisinė atsakomybė teismai nenustato. Įvertinus teismų formuojamą praktiką, darytina išvada, jog teismai deliktinės atsakomybės taikymą bendrovės valdymo organams sieja su įstatymų nustatytų pareigų nevykdymu, kas sukelia pareigą atlyginti bendrovei padarytą žalą, remiantis CK 6.263 str., įtvirtinančiu vadinamą generalinio delikto doktrina¹⁵². Šios doktrinos esmė, jog žalos padarymas pats savaime yra laikomas deliktu, jeigu asmuo, padaręs žalą, neįrodo, kad yra aplinkybių, dėl kurių pastarojo civilinė teisinė atsakomybė negalima¹⁵³. Būtent šiuo principu ir remiasi formuojama teismų praktika. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pažymėjęs¹⁵⁴, jog generalinio delikto principo taikymo galimybė įmonės valdymo organus sudarantiems asmenims atsiranda, jeigu pati įmonė dėl jos valdymo organus sudarančių asmenų priimamų sprendimų tampa nemoki ir bankrutuoja. Be kita ko, teismai įtvirtina tam tikras taisykles, kuriomis reikėtų vadovautis sprendžiant bendrovės valdymo organų deliktinės atsakomybės klausimą, pvz. taikant valdymo organams deliktinę atsakomybę, kartu su CK 6.263 str. visais atvejais turėtų būti taikomas ir CK 2.87 str., taip pat turi būti vertinama kieno interesais veikė žalą padaręs bendrovės valdymo organo narys.

Apibendrinant tai, kas pasakyta aukščiau, darytina išvada, kad Lietuvoje nesant įstatyminio reglamentavimo, yra formuojama kryptinga teismų praktika, kad valdybos nariams už fiduciarinių pareigų nevykdymą turėtų kilti deliktinė atsakomybė. Tačiau, kaip jau buvo užsiminta, kyla tam tikras teisinis neaiškumas, ar įstatymiškai nustačius, kad su valdybos nariais turi būti sudaromos civilinės sutartys, valdybos narių atsakomybės rūšis už fiduciarinių pareigų nevykdymą pakistų? Darbo autoriaus nuomone, sudarius su valdybos nariu civilinę sutartį, valdybos nario teisinė atsakomybė už fiduciarinių pareigų pažeidimą nuo to nepasikeistų. Kaip jau buvo minėta, daugelyje šalių civilinės sutartys su valdybos nariais yra sudaromos išskirtinai siekiant aptarti valdybos narių atlyginimo, kompensacijų mokėjimo, atostogų ir kt. klausimus, t.y. tokio pobūdžio sutartys suteikia tam tikras socialines garantijas (siaurąja prasme) valdybos nariams. Tuo tarpu bendrovės valdybos narių pareigos yra nustatytos įstatymuose ir negali būti apribotos ar panaikintos su valdybos nariais sudaromomis sutartimis. Teisės doktrinoje pažymima, jog deliktinė atsakomybė kyla asmeniui, pažeidusiam absoliutaus pobūdžio asmenų

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-228/2011; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-444/2009; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388/2006; Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio mėn. 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-462/2011; Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio mėn. 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-554/2008.

¹⁵² Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003. P. 366.

¹⁵³ *Ibid.*

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517/2009.

teises¹⁵⁵. Darbo autoriaus nuomone, fiduciarinės pareigos¹⁵⁶, kurių privalo laikytis bendrovės valdymo organai, yra absoliutaus pobūdžio, atsižvelgiant į bendrovės ir valdymo organo teisinio santykio prigimtį. Bendrovės valdymo organų lojalumas bendrovei yra bendrovių valdymo (*corporate governance*) esmė, be ko nebūtų galima įsivaizduoti bendrovių funkcionavimą civilinėje apyvartoje, kadangi bendrovės valdymo organai veiktų savo, o ne bendrovės interesais, kas skatintų nepasitikėjimą bendrovėmis ir mažintų jų patrauklumą civilinėje apyvartoje. Atsižvelgiant į tai, konstatuotina, kad fiduciarinės pareigos negali būti nei nustatytos, nei apribotos tarp bendrovės ir bendrovės valdymo organų sudaromoje sutartyje, kadangi šios pareigos yra, kaip jau minėta, tarp bendrovės ir valdymo organų susidariusių teisnių santykių esmė. Tokiu būdu, nepriklausomai nuo to, ar su valdybos nariais yra sudaroma sutartis ar ne, už fiduciarinių pareigų, kaip už bendro pobūdžio pareigų, pažeidimą valdybos nariams yra taikytina deliktinė atsakomybė.

Tačiau būtų galima aptarti ir tam tikrus atvejus, kai tarp bendrovės ir valdybos narių susiklostantiems santykiams yra taikytina sutartinė civilinė teisinė atsakomybė. Pavyzdžiui, tarp bendrovės ir valdybos nario sudarytoje sutartyje yra numatyta sąlyga, jog valdybos nariui praleidus valdybos posėdį, pastarasis privalo sumokėti bendrovei baudą (nustatomos netesybos). Teigtina, kad toks reglamentavimas nėra draudžiamas ir yra komerciškai suprantamas, kadangi bendrovė yra suinteresuota, kad kompetentingas valdybos narys dalyvautų valdybos posėdžiuose sprendžiant su bendrovės veikla susijusius klausimus, siekiant efektyvaus bendrovės valdymo. Autoriaus nuomone, tokio pobūdžio pareiga nėra laikytina fiduciarine, kadangi neatitinka plačiai aptartą pastarosios teisinę prigimtį. Tokiu būdu pareiga valdybos nariui dalyvauti valdybos posėdžiuose yra nustatoma sutartimi ir už šios pareigos nesilaikymą valdybos nariui kyla būtent sutartinė civilinė teisinė atsakomybė. Taip pat būtų galima aptarti atvejus, kai bendrovei kyla sutartinė teisinė atsakomybė valdybos nariui, pvz. bendrovė vėluoja išmokėti valdybos nariui atlyginimą, todėl privalo mokėti delspinigius ar kt.

Kalbant apie kitų šalių teisinį reguliavimą šiuo klausimu, reikėtų pažymėti, kad bendrovės narių teisinė atsakomybė yra kildinama ne iš sutarties tarp bendrovės ir valdybos narių, o iš valdybos narių kaltais veiksmais padarytos žalos ir pareigos visiškai atlyginti bendrovės patirtus nuostolius¹⁵⁷. Valdybos nariai privalo laikytis bendro pobūdžio pareigų, kurios yra įtvirtintos tiek akcinių bendrovių įstatymuose, tiek civiliniuose kodeksuose. Laikydami įstatymuose nustatytą pareigų, valdybos nariai privalo atlikti savo funkcijas taip, kaip tai darytų objektyviai

¹⁵⁵ Валявина Е., Егоров Н., Елесеев И. и др. Гражданское право. Том 3. Учебник. Москва: ПБОЮЛ Л.В. Рожников, 2000. С. 4.

¹⁵⁶ **Atsižvelgiant** į aukščiau aptartas absoliutaus pobūdžio asmenų teises, fiduciarinės pareigos šiame kontekste yra suprantamos kaip bendrovės absoliuti teisė reikalauti valdymo organų laikytis fiduciarinių pareigų.

¹⁵⁷ Andenas M., Wooldridge F. *European comparative company law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009. P. 265-377.

rūpestingas žmogus tokiomis aplinkybėmis. Tačiau dažniausiai valdybos nariams yra keliamas ne objektyvus, o subjektyvus elgesio standartas, atsižvelgiant į valdybos nario išsilavinimą, bendrovės, kurioje veikia valdybos narys, ūkinės veiklos specifiką ir kitus veiksnius¹⁵⁸. Tokiu būdu valdybos narių pareigų bendrovei teisinė prigimtis lemia valdybos narių civilinės teisinės atsakomybės rūšį, kuriai taikomos deliktinės civilinės teisinės atsakomybės teisės normos.

Išsamiau vertėtų aptarti Anglijos teisinį reglamentavimą dėl valdybos nariams taikomos civilinės teisinės atsakomybės rūšies. Anglijos doktrinoje ir teismų praktikoje sutariama, jog valdybos nariams yra taikoma deliktinė (*tort*) atsakomybė už žalos bendrovei padarymą¹⁵⁹, taip pat tam tikrais atvejais yra pripažįstama ir sutartinė atsakomybė¹⁶⁰. Tačiau pagrindinis aspektas, išskiriantis Anglijos teisinį reglamentavimą bendrovės vadovų atsakomybės klausimu nuo kitų valstybių yra tas, jog Anglijos teisėje yra išskiriami dviejų rūšių deliktai, taikomi valdybos nariams¹⁶¹. Kaip minėta, Anglijos teisėje valdybos narių pareigos bendrovei yra išskiriamos į dvi grupes: fiduciarinės pareigos ir pareiga veikti taip, kaip veiktų racionaliai rūpestingas, kvalifikuotas, atidus asmuo (*duty to exercise reasonable care, skill and diligence*)¹⁶². Anglijos Bendrovių įstatymo 178 str. 2 d., numatanti civilinius teisinius padarinius už teisinių pareigų pažeidimą, nustato, kad už 171-177 straipsniuose įtvirtintų pareigų (su 174 straipsnio, numatančio pareigą veikti taip, kaip veiktų racionaliai rūpestingas, kvalifikuotas, atidus asmuo, išimtimi) pažeidimą, atsakoma bendrais fiduciarinių teisinių pareigų pažeidimo pagrindais. Taigi, skirtingas civilinės teisinės atsakomybės taikymas yra įtvirtintas statutų teisėje. Atsižvelgiant į tai, tiek teisės doktrinoje, tiek Anglijos teismų praktikoje, yra išskiriami skirtingi deliktai už šių dviejų savo teisine prigimtimi skirtingų pareigų pažeidimą, – už fiduciarinių pareigų pažeidimą yra išskiriama delikto rūšis *piktnaudžiavimas (misfeasance)*, o už pareigos veikti taip, kaip veiktų racionaliai rūpestingas, kvalifikuotas, atidus asmuo pažeidimą yra išskiriama delikto rūšis *nerūpestingumas (negligence)*¹⁶³. Darbo autoriaus nuomone, toks deliktų išskirimas yra racionalus, atsižvelgiant į valdybos nariams nustatytų pareigų pobūdį – pagal savo prigimtį, fiduciarinės pareigos yra pasitikėjimo, lojalumo pareigos, ir pažeisdamas tokias pareigas valdybos narys visų pirma piktnaudžiauja jam, kaip bendrovės valdymo organui, bendrovės suteiktu pasitikėjimu. Tuo tarpu pareiga veikti taip, kaip veiktų racionaliai

¹⁵⁸ *Ibid.*

¹⁵⁹ Hannigan B. *supra note 30*. P. 301-302.

¹⁶⁰ **Pažymėtina**, kad byloje *Shepherds Investments Ltd v Walters [2007]* valdybos nario atsakomybės klausimas už nustatyto termino nedalyvauti kitų bendrovių ūkinėje veikloje (nekonkuravimo susitarimas) pažeidimą buvo sprendžiamas taikant sutartinę teisinę atsakomybę, žr. *Ibid.*

¹⁶¹ **Pažymėtina**, kad Anglijos teisėje deliktų klausimas yra labai plačiai nagrinėjamas ir šiuo metu yra išskiriama maždaug 40 skirtingų deliktų. Šio skirstymo pagrindas nėra vien teorinis – skirtingiems deliktams yra taikomos skirtingos civilinės atsakomybės taikymo sąlygos, taip pat iš esmės skiriasi taikomų civilinės atsakomybės sąlygų turinys ir kt. žr. McBride N., Bagshaw R. *Tort Law*. Second edition. Edinburgh Gate: PEARSON Longman, 2005. P. 21.

¹⁶² *Companies Act 2006, supra note 28*, 178 str.

¹⁶³ Hannigan B. *supra note 30*. P. 301-302.

rūpestingas, kvalifikuotas, atidus asmuo savo esme yra bendro pobūdžio pareiga veikti *bona fide*, kurią pažeidus kyla atsakomybė už nerūpestingumą. Pažymėtina, kad aukščiau aptartas deliktų skirstymas Anglijos teisėje yra ne vien teorinio pobūdžio, pvz. yra skiriami skirtingi ieškinio senaties terminai už *piktnaudžiavimą* ir už *nerūpestingumą*¹⁶⁴. Taip pat kurį laiką Anglijos teismai taikė griežtesnio priežastinio ryšio taisyklę už *nerūpestingumą*, tačiau šiuo metu yra taikomas vienodas priežastinio ryšio standartas abiem šioms deliktams¹⁶⁵.

Lietuvoje, kaip ir daugumoje užsienio valstybių, valdybos nariams už pareigų juridiniam asmeniui pažeidimą yra taikoma deliktinė atsakomybė, – Lietuvoje šis klausimas yra sprendžiamas, remiantis generalinio delikto doktrina (CK 6.263 str.). Kaip matyti, civilinės teisinės atsakomybės rūšies kvalifikavimą bendrovės valdybos nariams pažeidus fiduciarines pareigas apunkina tai, jog Lietuvos įstatymuose nėra aiškiai apibrėžtas civilinis teisinis santykis, atsirandantis tarp valdybos narių ir bendrovės. Tačiau, darbo autoriaus nuomone, net ir nustačius teisinį reglamentavimą dėl civilinių sutarčių sudarymo su valdybos nariais, civilinės teisinės atsakomybės rūšis nuo to nepakistų, atsižvelgiant į valdybos narį ir bendrovę siejančio teisinio santykio absoliutumo pobūdį.

2.3. Valdybos narių civilinės teisinės atsakomybės taikymo prielaidos

Nagrinėjant valdybos narių civilinės teisinės atsakomybės reglamentavimą, yra itin svarbu nustatyti ar už fiduciarinių pareigų pažeidimą valdybos nariams yra taikoma individuali ar kolektyvinė civilinė atsakomybė. Teisės doktrinoje¹⁶⁶ yra išskiriami trys valdybos narių patraukimo civilinės atsakomybės būdai: 1) individualus – civilinės atsakomybės yra traukiamas individualus valdybos narys, kurio veiksmai yra vertinami individualiai; 2) kolektyvinis – valdybos nariai yra traukiami civilinės atsakomybės *in corpore*; 3) alternatyvus – pripažįstamas ir individualus, ir kolektyvinis civilinės atsakomybės būdas, kuris priklauso nuo valdybos narių pažeistos pareigos.

Pažymėtina, kad šiuo metu galiojantis ABĮ nenumato valdybos nariams taikomo civilinės atsakomybės modelio. Tokiu būdu nagrinėjant valdybos nariams taikomą civilinės atsakomybės būdą, būtina apžvelgti istorinę šio klausimo raidą Lietuvos teisėje, turint omenyje, kad iki pat 2004-01-01 ABĮ nustatė, kad valdybos nariai privalo solidariai atlyginti bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos, kaip valdymo organo, priimtų nutarimų. Atkreiptinas dėmesys, kad iki

¹⁶⁴ *Ibid*, P. 303.

¹⁶⁵ Boros E., Duns J. *supra note* 19. P. 228-229.

¹⁶⁶ Jakuntavičiūtė G., *supra note* 10. P. 154.

įsigaliojant 2004-01-01 redakcijos ABĮ, ankstesnieji Akcinių bendrovių įstatymai taip pat plačiai reglamentavo ir kitus su bendrovės valdybos narių civiline atsakomybe susijusius klausimus.

1990 m. redakcijos ABĮ 27 straipsnio, reglamentavusio valdybos narių atsakomybę, 1 dalis numatė, kad „valdybos nariai privalo solidariai atlyginti bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos nutarimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus ar šį įstatymą. Valdybos narys, balsavęs prieš tokį nutarimą, atleidžiamas nuo pareigos atlyginti nuostolius, jei posėdžio protokole yra įrašytas jo protestas. Nuo atsakomybės atleidžiamas ir susirinkime nedalyvavęs valdybos narys, jei per 7 dienas po to, kai sužinojo ar turėjo sužinoti apie tokį nutarimą, jis įteikė posėdžio pirmininkui rašytinį protestą“. Kaip matyti, įstatyminis reglamentavimas siejo valdybos civilinės atsakomybės atsiradimą ne su individualiais valdybos narių veiksmais, o su valdybos *in corpore* priimtais sprendimais. Vertėtų paminėti ir keletą V. Mikelėno išvalgų¹⁶⁷, susijusių su 1990 m. redakcijos ABĮ taikymu dėl valdybos narių civilinės atsakomybės bendrovei. Visų pirma, valdybos nario civilinė atsakomybė pagal 1990 m. redakcijos ABĮ kildavo tik esant civilinės atsakomybės sąlygai – kaltei¹⁶⁸. Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad 1990 m. redakcijos ABĮ buvo pernelyg susiaurinęs ir kitą civilinės atsakomybės sąlygą – neteisėtus veiksmus. Įstatymas valdybos narių neteisėtus veiksmus siejo su valdybos priimtais nutarimais, kurie priimti a) pažeidžiant bendrovės įstatus, b) pažeidžiant ABĮ. Pritartina V. Mikelėno nuomonei, kad toks įstatyminis reglamentavimas nepagrįstai eliminavo kitų teisinių imperatyvų pažeidimą, kaip pagrindą konstatuoti valdybos nutarimus neteisėtais¹⁶⁹. Darbo autoriaus nuomone, toks teisinis reglamentavimas yra kritikuotinas ir dėl to, kad įtvirtinus ABĮ teisės normą, reglamentuojančią bendrovės valdybos narių civilinę atsakomybę, kurioje plačiai aptariamoms bendrovės valdybos narių civilinės atsakomybės taikymo pagrindai ir sąlygos, ši teisės norma būtų vertinama kaip *lex specialis* 1964 m. redakcijos CK atžvilgiu, kas eliminuotų galimybę, nesant ABĮ nustatyto pagrindo, patraukti valdybos narį civilinės atsakomybės bendrais pagrindais, pvz. 1964 m. redakcijos¹⁷⁰ CK 483 str. pagrindu¹⁷¹.

Taip pat svarbu paminėti, kad 1990 m. redakcijos ABĮ nustatė ir tam tikrus valdybos narių atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindus, pvz. ABĮ 27 str. 5 d. numatė, kad „*valdybos narys gali būti atleidžiamas nuo atlyginimo nuostolių, kuriuos jis padarė bendrovei atlikdamas savo pareigas, jeigu jis (1) rėmėsi bendrovės dokumentais ir kita informacija, kurios tikrumu*

¹⁶⁷ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 295-298.

¹⁶⁸ **Pažymėtina**, kad kaip matysime vėliau, šiuo metu Lietuvos Respublikos teismų praktika eina kita linkme.

¹⁶⁹ *Ibid.*

¹⁷⁰ Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo“ // Vyriausybės Žinios, 1964. Nr. 19-138.

¹⁷¹ 1964 m. redakcijos CK 483 str.: „*žalą, padarytą fizinio asmens asmenybei ar turtui, taip pat žalą, padarytą organizacijai, turi atlyginti ją padariusis asmuo pilnutinai, išskyrus Lietuvos Respublikos įstatymų numatytus atvejus*“.

*nebuvo pagrindo abejoti, arba (2) veikė normalios gamybinės ar ūkinės rizikos ribose*¹⁷². Pasak V. Mikelėno, pirmasis atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas reiškia valdybos nario bendro pobūdžio pareigą veikti *bona fide*, kuriam būtų taikomas subjektyvus, o ne objektyvus elgesio standartas, t.y. turėtų būti vertinama tai, kaip valdybos narys, atsižvelgiant į pastarojo kompetenciją tam tikroje sferoje (ekonomika, teisė, finansų valdymas ar kt.), vertino jam pateiktą informaciją, kokį sprendimą priėmė, ar jis veikė taip, kaip veiktų rūpestingas, apdairus ir atidus valdybos narys, turintis analogiškas žinias, tokioje situacijoje¹⁷³. Tokiu būdu, valdybos nariui, turinčiam, pavyzdžiui, plačias ekonomines žinias, yra taikomi liberalesni elgesio standartai sprendžiant teisinio pobūdžio klausimus. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad nepaisant to, jog 1990 m. redakcijos ABĮ buvo įtvirtintas kolektyvinis civilinės atsakomybės modelis, valdybos narys buvo atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės, įvertinus jo individualius veiksmus. Kalbant apie antrąjį atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindą – normalią gamybinę ar ūkinę riziką, – reikia pažymėti, kad įstatymas nenumatė konkrečių šio atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindo taikymo kriterijų. Šis klausimas yra vertinamojo pobūdžio ir buvo paliekamas spręsti teismams, atsižvelgiant į bendrovės, kurioje veikia valdybos narys, vykdomą ūkinę – komercinę veiklą, jos specifiką ir kitus veiksnius¹⁷⁴.

Valdybos narių civilinė teisinė atsakomybė 1994 m. redakcijos ABĮ iš esmės peržvelgta nebuvo. Tačiau vertėtų paminėti, kad šis įstatymas išplėtė valdybos narių veiksmų neteisėtumo sampratą, nustatydamas, kad valdybos nariai atlygina bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos nutarimų, priimtų pažeidžiant ne tik bendrovės įstatus ir ABĮ, bet ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymus¹⁷⁵. Nepaisant to, kad įstatymas nustatė platesnį valdybos narių neteisėtų veiksmų sąrašą, praktikoje išryškėdavo tokio teisinio reglamentavimo netobulumas. Pavyzdžiui vienoje¹⁷⁶ iš bylų, kurioje buvo sprendžiamas valdybos narių civilinės atsakomybės klausimas, teismas susidūrė su valdybos narių veiksmų neteisėtumo vertinimo problema. Ieškovė, investicinė akcinė bendrovė, kreipėsi į teismą, be kita ko prašydama solidariai priteisti iš valdybos narių 1 397 625 Lt žalos atlyginimo. Savo reikalavimą ieškovė grindė tuo, jog valdybos nariai priėmė sprendimą įsigyti kitos įmonės 6 042 paprastųjų vardinių akcijų už nepagrįstai didelę, 231,32 Lt už vieną akciją, kainą, esant akcijos nominaliai vertei 50 Lt. Pirmosios

¹⁷² **Akivaizdu**, kad juridinės technikos prasme ši teisės norma yra netinkama. Teisės normoje naudojamas žodžių junginys „*atleidžiamas nuo atlyginimo nuostolių*“, kuris suponuoja loginę išvadą, kad valdybos nariui kyla civilinė atsakomybė (yra priimamas teismo sprendimas ar kt.), tačiau jis neprivalo atlyginti dėl savo kaltų veiksmų bendrovės patirtus nuostolius. Darbo autoriaus nuomone, tiksliau būtų naudoti sąvoką „*atleidžiamas nuo civilinės atsakomybės*“.

¹⁷³ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 295-298.

¹⁷⁴ *Ibid.*

¹⁷⁵ 1994 m. redakcijos ABĮ 27 str. 8 d.: „*Valdybos pirmininkas ir nariai privalo solidariai atlyginti bendrovei nuostolius, padarytus dėl valdybos nutarimų, priimtų pažeidžiant bendrovės įstatus, šį ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymus <...>*“.

¹⁷⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 1999 m. gegužės mėn. 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-166;

instancijos teismas ieškinį dalyje dėl nuostolių atlyginimo tenkino, priteisė solidariai iš valdybos narių 1 397 625 Lt bendrovės naudai. Teismas pažymėjo, kad akcijų pirkimas už nepamatuotai didelę kainą yra bendrovei nuostolingas, todėl toks valdybos sprendimas prieštarauja įstatymui, o valdybos nariai, pritarę sandoriui, turi solidariai atlyginti bendrovei padarytus nuostolius. Lietuvos apeliacinis teismas pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino ir bylą perdavė nagrinėti iš naujo. Teismas be kita ko pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas nesiaiškino ABĮ nurodytų valdybos sprendimų neteisėtumo pagrindų¹⁷⁷. Šis pavyzdys iliustruoja 1994 m. redakcijos ABĮ netobulumą, – gali pasitaikyti situacijų, kai valdybos nariai priima akivaizdžiai nenaudingus bendrovei sprendimus, tačiau šie sprendimai nėra neteisėti ir nepažeidžia nei vieno iš galiojančių įstatymų, todėl nėra vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų – neteisėtų veiksmų ir atitinkamai valdybos nariams nekyla civilinė atsakomybė.

2000 m. redakcijos ABĮ 35 str. 14 d. iš esmės atkartoją 1994 m. redakcijos ABĮ 27 str. 8 d. ir taip pat nustatė kolektyvinį civilinės atsakomybės valdybos nariams būdą. Tačiau peržiūrėjus bendrovių teisinį reglamentavimą, įsigaliojus naujam CK, ABĮ nebeliko nuostatos dėl valdybos nariams taikomo civilinės atsakomybės būdo. Taigi šiuo metu nustatant valdybos nariams taikomos civilinės atsakomybės būdą reikėtų vadovautis CK 2.87 str. 7 d., kuri nustato, jog „*juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis pareigas*¹⁷⁸, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, *privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, steigimo dokumentai ar sutartis nenumato kitaip*“. Kaip matyti iš teisės normos formuluotės, įstatymas kildina bendrovės valdymo organo atsakomybę būtent iš asmens individualiai atliktų veiksmų, t.y. įtvirtina individualios civilinės atsakomybės būdą. Teisės doktrinoje taip pat vyrauja nuomonė, kad valdybos nariams yra taikomas individualus civilinės atsakomybės būdas¹⁷⁹. Pasak A. Bosaitės ir S. Butov, jeigu žala bendrovei padaroma neteisėtu valdybos sprendimu, tai bendrovei padarytą žalą privalo atlyginti tik tie valdybos nariai, kurie balsavo už tokį sprendimą. Pabrėžtina, kad analogiška taisyklė yra suformuota ir teismų praktikoje. LAT yra pažymėjęs¹⁸⁰, kad konkretaus valdybos sudariusio asmens atsakomybės klausimas sprendinamas individualiai, priklausomai nuo jo asmeniškai priimtų sprendimų (pvz., balsavimo „už“ arba „prieš“, apskritai dalyvavimo priimant atitinkamą sprendimą ir pan.).

¹⁷⁷ Teismas taip pat pažymėjo, kad ieškovas nepateikė teismui įrodymų būtent kokie nuostoliai susidarė įsigijus akcijų po 231,32 Lt už vieną akciją, nes akcijų nominali ir akcijų pardavimo kaina yra visai skirtingos sąvokos.

¹⁷⁸ **Matyti**, kad CK 2.87 str. yra nustatyti kur kas platesni valdybos neteisėti veiksmai, palyginus su galiojusiomis ABĮ redakcijomis. Valdybos narių neteisėti veiksmai yra sietini ne su teisės aktų (*inter alia* bendrovės vidinių aktų) pažeidimu, o su fiduciarinių pareigų, kurios yra aiškintinos itin plačiai, pažeidimu.

¹⁷⁹ Bosaitė A., Butov S., *supra* note 51. P. 277, Jakuntavičiūtė G., *supra* note 10. P. 160.

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-517/2009.

Atkreiptinas dėmesys, kad, kaip minėta, valdybos narių civilinė atsakomybė yra kildinama iš CK 2.87 ir 6.263 str., jai yra taikomos deliktinės atsakomybės sąlygos. Atsižvelgiant į deliktinės valdybos narių civilinės atsakomybės prigimtį, reikėtų aptarti ir tam tikrus individualaus civilinės atsakomybės būdo taikymo ypatumus dabartiniame teisiniame reglamentavime. Minėta, kad valdybos nariai už bendrovei padarytą žalą atsako individualiai, tačiau dažniausiai bendrovei padaroma žala valdybos, kaip kolegialaus organo, priimtais sprendimais, pvz., už bendrovei nepalankų sprendimą balsavo 2 iš 3 valdybos narių, sprendimas buvo priimtas, įgyvendintas ir bendrovė dėl to patyrė nuostolių. Tokiais atvejais, manytina, valdybos nariai, balsavę už tokį sprendimą, bendrovei padarytą žalą privalėtų atlyginti solidariai.

CK 6.279 str. numato, kad „*bendrai padarę žalos asmenys nukentėjusiam asmeniui atsako solidariai*“. Laikytina, kad valdybos narių solidari atsakomybė už valdybos *in corpore* priimtus sprendimus atitinka ir formuojamą teismų praktiką. LAT praktikoje pripažįstama¹⁸¹, kad jeigu nustatoma, kad žalą padarė keli asmenys, kyla klausimas dėl jų prievolės rūšies. Pagal bendrą CK įtvirtintą taisyklę (CK 6.5 str.) skolininkų daugeto atveju prievolė yra dalinė, tačiau CK 6.6 str. 3 d. yra įtvirtinta solidariosios skolininkų pareigos prezumpcija, tuo atveju, jeigu prievolė yra susijusi su žalos atlyginimu padarytu kelių asmenų veiksmais. Ši taisyklė yra pakartojama ir CK 6.279 str. 1 d., kurioje nustatyta, kad bendrai padarę žalos asmenys nukentėjusiam asmeniui atsako solidariai. LAT teisėjų kolegija pažymėjo, kad CK 6.6 str. 3 d. ir CK 6.279 str. 1 d. normos gali būti taikomos, t. y. atsakomybė yra solidari, tuo atveju, kai visa žala arba aiški jos dalis yra priskirtina ne vienam asmeniui, o priežastinio ryšio tarp atsakovų veiksmų ir atsiradusios žalos pobūdis yra vienodas. Pagal formuojamą teismų praktiką¹⁸², taikant deliktinę atsakomybę, netiesioginis priežastinis ryšys pripažįstamas tinkama civilinės atsakomybės sąlyga, jeigu neteisėti veiksmai padėjo žalai atsirasti ar jiems padidėti, o tais atvejais, kai priežastinio ryšio tarp atsakovų veiksmų ir atsiradusios žalos pobūdis yra skirtingas, t. y. kai vieno atsakovo veiksmai buvo tiesioginė žalos atsiradimo priežastis, o kito veiksmai tik netiesiogiai turėjo įtakos žalos atsiradimui, atsakovų atsakomybė bus dalinė. LAT praktikoje¹⁸³ yra pasisakyta, kad solidarioji atsakomybė gali būti grindžiama ne tik bendrai padaryta žala, bet taip pat – tam tikru bendrumu, kuris egzistuoja ir kitų civilinės atsakomybės sąlygų atžvilgiu. LAT laikosi pozicijos, jog paprastai solidarioji atsakomybė deliktiniuose santykiuose taikoma tada, kai yra bent viena iš

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345/2007;

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-156/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-345/2007.

¹⁸³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-59/2008; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-402/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-388/2008.

šių sąlygų: 1) asmenis sieja bendri veiksmai pasekmių atžvilgiu; 2) kai asmenis sieja bendri veiksmai neteisėtų veiksmų atžvilgiu, t. y. šiuo atveju solidarioji atsakomybė galima, net jei neteisėtai veikęs asmuo tiesiogiai nepadaro žalos, bet žino apie tiesiogiai žalą padariusio asmens veiksmų neteisėtumą; 3) kai asmenys, nors tiesiogiai ir nepadaro žalos, bet prisideda prie jos kurstymo, inicijavimo ar provokacijos, t. y. kai iš esmės juos sieja bendra kaltė, nesvarbu, tai padaryta tyčia ar dėl neatsargumo; 4) kai asmenų nesieja bendri neteisėti veiksmai ir jie vienas apie kitą nežino, bet padaro žalos, ir neįmanoma nustatyti, kiek vienas ar kitas prisidedo prie tos žalos atsiradimo, arba žala atsirado tik dėl jų abiejų veiksmų; 5) kai pareiga atlyginti žalą atsiranda skirtingu pagrindu (pvz., sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindais); 6) kai žalą padaro asmuo, o kitas asmuo yra atsakingas už šio asmens veiksmus.

Darbo autoriaus nuomone, valdybos narių, balsavusių už bendrovei žalą padariusį sprendimą¹⁸⁴, veiksmai atitinką aukščiau aptartą pirmąją LAT nustatytą sąlygą solidariai atsakomybei kilti – *asmenis sieja bendri veiksmai pasekmių atžvilgiu*. Akivaizdu, kad pastaruosius valdybos narius sieja bendri veiksmai (balsavimas už sprendimo priėmimą), kurie sąlygojo bendrovės patirtą žalą. Toliau darbo autorius pateiks keletą pavyzdžių, kuriuose išsamiau panagrinės individualaus civilinės atsakomybės taikymo būdą ir solidarią valdybos narių atsakomybę už neteisėtus veiksmus¹⁸⁵.

a) *valdybos narys „A“ ir valdybos narys „B“ balsavo „už“ bendrovei žalą padariusį sprendimą, o valdybos narys „C“ balsavo „prieš“*. Nagrinėjamu atveju, civilinė atsakomybė kiltų tik „A“ ir „B“, o valdybos narys „C“ nebūtų traukiamas civilinė atsakomybėn. Be kita ko, čia išryškėja ir individualaus bei kolektyvinio civilinės atsakomybės taikymo būdų skirtumai – esant kolektyviniam civilinės atsakomybės taikymo būdui, atsakovais būtų trauktini visi trys valdybos nariai, o esant individualiam – atsakovais trauktini tik tie valdybos nariai, kurie balsavo už šio sprendimo priėmimą. Atsižvelgiant į tai, kad valdybos narius „A“ ir „B“ sieja bendri veiksmai pasekmių atžvilgiu, jie bendrovei privalėtų atlyginti nuostolius solidariai. Atkreiptinas dėmesys, kad teoriškai, vienas arba abu civilinė atsakomybėn patrauktų asmenų galėtų išvengti civilinės atsakomybės, nenustačius šių asmenų kaltės¹⁸⁶ (apie tai plačiau c) pavyzdyje). Valdybos nariams atlyginus bendrovei padarytą žalą, šių asmenų tarpusavio santykius reguliuotų CK 6.279 str. 2 d., numatanti, kad *„nustatant solidariai atsakingų asmenų tarpusavio reikalavimus, atsižvelgiama į kiekvieno iš jų kaltę“*.

¹⁸⁴ **Pažymėtina**, kad valdybos nariai, balsuodami valdybos posėdžiuose, žalą bendrovei gali padaryti ne tik balsuodami „už“, bet ir balsuodami „prieš“, pvz. balsuojant „prieš“ bendrovei naudingo sandorio sudarymą ir pan. Tiesa, tokiais atvejais būtų sunku apskaičiuoti bendrovės dėl tokių valdybos narių veiksmų patirtą žalą, kadangi paprastai ji pasireikštų netiesioginiais nuostoliais.

¹⁸⁵ **Pažymėtina**, kad pateikiamuose situacijose daroma prielaida, kad bendrovės valdybą sudaro 3 asmenys ir sprendimo priėmimui reikia 2 balsų.

¹⁸⁶ Nagrinėjamoje situacijoje daroma prielaida, kad yra visos kitos civilinės atsakomybės sąlygos.

b) valdybos narys „A“ balsavo „už“ bendrovei žalą padarysiantį sprendimą, valdybos nariai „B“ ir „C“ balsavo „prieš“. Nagrinėjamu atveju sprendimas nebūtų priimtas ir atitinkamai bendrovė nepatirtų nuostolių dėl nepriimto sprendimo. Tačiau nepaisant to, valdybos narys „A“ būtų laikytinas pažeidusiu fiduciarines pareigas bendrovei. LAT praktikoje pabrėžiama, kad bendrovės valdymo organų neteisėtos veikos nepakanka kilti civilinei atsakomybei¹⁸⁷. Be kita ko, LAT laikosi pozicijos¹⁸⁸, kad bendrovės valdymo organų nariai už įstatymuose įtvirtintų pareigų pažeidimus atsako tada, kai jų veiksmais padaroma žalos (nuostolių), kuri yra ne tik viena būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų, bet ir pagrindas konkrečius bendrovės valdymo organų veiksmus (neveikimą) vertinti kaip neteisėtus ir lėmusius žalos atsiradimą. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad nagrinėjamu atveju valdybos nariui „A“ nekiltų civilinė atsakomybė, kadangi dėl jo balsavimo bendrovė nepatirtų nuostolių, nepaisant to, kad pastarasis balsavo už bendrovei nenaudingo sprendimo priėmimą ir galimai net gi siekė bendrovei padaryti žalą.

c) visi valdybos nariai balsavo „už“ bendrovei žalą padariusį sprendimą, tačiau valdybos narys „C“ nepažeidė fiduciarinių pareigų. Tokia situacija gali kilti, kai valdyboje yra nagrinėjamas ypatingų žinių reikalaujantis klausimas. Nagrinėjamu atveju turėtų būti vertinama, ar valdybos narys veikė taip, kaip veiktų rūpestingas, apdairus ir atidus valdybos narys, turintis analogiškas žinias, tokioje situacijoje. Pavyzdžiui, statybos bendrovėje buvo sprendžiamas klausimas, susijęs su investicijomis į naują statybos projektą. Valdybos nariai „A“ ir „B“ turi specifinių statybos srities žinių, valdybos narys „C“ tokių žinių neturi. Visi trys valdybos nariai balsavo „už“, ir jau po vienerių metų nustatė, kad statybos darbai yra negalimi dėl netinkamo grunto, bendrovė patyrė nuostolių. Priimant sprendimą, valdybos nariai turėjo visus reikiamus statybos dokumentus, iš kurių buvo galima nustatyti, kad statybos darbai tokioje vietoje yra negalimi. Bendrovė kreipėsi į teismą, prašydama solidariai priteisti iš 3 valdybos narių patirtus nuostolius. Šioje situacijoje būtų išskirtinai sprendžiamas valdybos narių kaltės klausimas. Pagal nuosekliai formuojamą LAT praktiką¹⁸⁹, konstatavus, kad valdybos nariai atliko neteisėtus veiksmus, kurie lėmė žalos atsiradimą, kaltė būtų preziumuojama, todėl bendrovė neprivalėtų įrodinėti, kad valdybos nariai kalti; paneigti nurodytą prezumpciją, siekdami išvengti civilinės atsakomybės, remdamasis kaltės nebuvimu, turėtų patys valdybos nariai (Lietuvos Respublikos

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604/2006.

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2012; Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. lapkričio mėn. 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1330/2012.

¹⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-335/2009.

civilinio proceso kodekso¹⁹⁰ (toliau – CPK) 182 str. 4 d.). Nagrinėjamoje situacijoje, akivaizdu, kad valdybos nario „C“ kaltės laipsnis būtų mažesnis, nei valdybos narių „A“ ir „B“. Tačiau, reikėtų sutikti su V. Mikelėno nuomone¹⁹¹, kad visais atvejais valdybos narys turi veikti aktyviai, dėti maksimalias pastangas, siekiant sužinoti visą reikšmingą informaciją, kad būtų priimtas bendrovei geriausias sprendimas. Šioje situacijoje valdybos nario „C“ civilinės atsakomybės klausimas priklausytų labiau nuo antraeilių detalių – kiek suprantami specialių statybos žinių neturinčiam asmeniui valdybos posėdyje pateikti statybos dokumentai, kokių veiksmų ėmėsi valdybos narys „C“, siekdamas atskleisti jų turinį ir pan. Tačiau darbo autoriaus nuomone, tokio pobūdžio situacijose, kai sprendžiamas klausimas dėl valdybos narių atsakomybės prieš bendrovę, valdybos nariams turėtų būti taikomi griežti kaltės standartai, o išsamesnis kiekvieno iš valdybos narių kaltės laipsnis turėtų būti paliekamas spręsti patiems skolininkams kitose bylose (CK 6.279 str. 2 d.). Atkreiptinas dėmesys, kad nagrinėjant tokius atvejus kaip šis, yra itin sunku atriboti, ar valdybos narys „C“ padarė neteisėtus veiksmus, ar veikė kaltai¹⁹².

Kitose Europos šalyse vis dėl to vyrauja kolektyvinės valdybos narių atsakomybės modelis¹⁹³. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymo¹⁹⁴ 93 str. 2 d. numato, kad valdybos nariai, pažeidę savo pareigą veikti rūpestingai ir apdairiai, yra solidariai atsakingi bendrovei už nuostolių atsiradimą. Pažymėtina, kad kaip ir Lietuvos teisėje, Vokietijoje valdybos narių kaltė yra preziumuojama ir jie privalo įrodyti, jog veikė nepažeisdami *bona fide* pareigų. Vokietijos Akcinių bendrovių įstatymas taip pat nustato, kad valdybos nariai yra atleidžiami nuo civilinės atsakomybės, jeigu pastarieji veikė pagal teisėtą akcininkų susirinkimo nurodymą (93 str. 4 d.). Bendrovė gali pareikšti ieškinį valdybos nariams per trejus metus, nuo reikalavimo atsiradimo dienos, kas atitinka ieškinio senaties terminą deliktams Lietuvoje.

Remiantis Prancūzijos komercinio kodekso¹⁹⁵ L225-251 str., Prancūzijoje yra pripažįstama tiek individuali, tiek kolegiali valdybos narių atsakomybė. Tačiau doktrinoje laikomasi nuomones¹⁹⁶, kad išskyrus tuos atvejus, kai žala bendrovei yra padaroma išskirtinai vieno iš valdybos narių, valdybos narių atsakomybė yra kolegiali. Komercinio kodekso L225-251 str. 2 d. numato, kad teismas, tuo atveju, jei bendrovei padaryta žala yra sąlygota kelių valdybos narių atliktų veiksmų, tai teismas nustato kiekvieno iš šių valdybos narių mokėtinos kompensacijos dydį *ex officio*.

¹⁹⁰ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340.

¹⁹¹ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 298.

¹⁹² Žr. plačiau 3.1. dalį.

¹⁹³ Jakuntavičiūtė G., *supra note* 10. P. 155.

¹⁹⁴ Vokietijos akcinių bendrovių įstatymas (*Aktiengesetz*), *supra note* 36.

¹⁹⁵ Prancūzijos komercinis kodeksas (*Code de commerce*), *supra note* 135.

¹⁹⁶ Dornseifer F. *supra note* 37. P. 186

Italijoje valdybos nariai yra taip pat solidariai atsakingi už bendrovei padarytus nuostolius dėl fiduciarinių pareigų pažeidimo, nebent šie nuostoliai yra sąlygoti išskirtinai tam tikrų valdybos narių veiksmais¹⁹⁷. Tačiau valdybos narys yra atleidžiamas nuo atsakomybės, jeigu nėra pastarojo kaltės ir jei jo nesutikimas su tam tikru valdybos sprendimu yra aiškiai įrašomas valdybos posėdžio protokole bei jei valdybos narys yra pateikęs raštišką nesutikimą su valdybos priimamu sprendimu valdybos pirmininkui. Atkreiptinas dėmesys, kad tokia valdybos nario atleidimo nuo atsakomybės sąlyga buvo įtvirtinta ir ankstesniuose ABI redakcijose.

Įsigaliojus 2004 m. redakcijos ABI, Lietuvoje įsitvirtino individualus civilinės atsakomybės taikymo valdybos nariams modelis. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad valdybos nariai bendrovei už padarytą žalą atsako bendrais deliktinės atsakomybės pagrindais, keli valdybos nariai savo veiksmais padarę žalą bendrovei, privalo šią žalą atlyginti solidariai. Tokiu būdu, pagrindinis skirtumas tarp anksčiau galiojusio kolektyvinio civilinės atsakomybės taikymo būdo ir šiuo metu galiojančiu individualiu modeliu yra tas, kad anksčiau valdybos nariai civilinės atsakomybės buvo traukiami *in corpore* ir tada buvo nustatinėjami atskirų valdybos narių atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai, o šiuo metu valdybos nariai civilinės atsakomybės traukiami tik įvertinus individualių valdybos narių veiksmus.

¹⁹⁷ Andenas M., Wooldridge F. *supra note* 157. P. 322-323.

3. VALDYBOS NARIŲ CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS TAIKYMO SĄLYGOS IR YPATUMAI

CK ir teismų praktikoje pripažįstamos civilinės atsakomybės atsiradimui būtinosios sąlygos yra neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė ir žala (CK 6.246–6.249 straipsniai). Valdybos narių, kaip bendrovės valdymo organo, civilinei atsakomybei taikyti taip pat būtina nustatyti visas jos taikymo sąlygas¹⁹⁸. Taigi tam, kad valdybos nariui kiltų civilinė atsakomybė, bendrovė turi patirti žalą, kuri yra priežastiniame ryšyje su valdybos nario padarytais kaltais neteisėtais veiksmais. Dėl šių aplinkybių būtina aptarti kiekvienos iš minėtų civilinės atsakomybės sąlygų taikymo valdybos nariams ypatumus.

3.1. Neteisėti veiksmai

Tam, kad kiltų civilinė, kaip ir bet kokia kita teisinė atsakomybė, asmens veiksmai turi būti nesuderinti su visuotinai nustatytu elgesio standartu¹⁹⁹. Minėta, kad bendrovei padaryta žala yra pagrindinė sąlyga valdybos, kaip bendrovės valdymo organo, nariui civilinei atsakomybei atsirasti. Atsižvelgiant į tai, ypač svarbu atskirti, kada žala padaroma teisėtais ir kada neteisėtais²⁰⁰ valdybos narių veiksmais, turint omenyje, kad valdybos nariui už jo teisėtais veiksmais bendrovei padarytą žalą pastarajam nekyla civilinė atsakomybė²⁰¹.

LAT yra pabrėžęs, kad civilinės teisės požiūriu juridinio asmens valdymo organų narių atsakomybę dėl bendrovei atsiradusios žalos gali lemti neteisėti jų veiksmai. Pažymėtina, kad neteisėtumas civilinėje teisėje yra gerokai platesnė sąvoka nei neteisėtumas baudžiamojoje teisėje. Civilinėje teisėje neteisėtu gali būti pripažintas ir elgesys, kai pažeidžiama bendrojo pobūdžio pareiga elgtis atsargiai ir atidžiai bei nedaryti žalos kitiems asmenims. Teismas kiekvienu atveju, atsižvelgęs į konkrečios bylos aplinkybes, nustato, buvo teisėti bendrovės valdymo organo nario veiksmai civilinės teisės požiūriu ar ne²⁰². Teismų praktikoje pažymima, kad vertinant įmonės valdymo organų, kokie jie bebūtų – vienasmeniai ar kolegialūs, jų dalyvių

¹⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio mėn. 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-427/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2012; Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio mėn. 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-462/2011;

¹⁹⁹ Mikelėnas V. *supra note* 144. P. 101-102.

²⁰⁰ „Neteisėti veiksmai teisėje suprantami kaip teisei prieštaraujantys ar teisinę pareigą pažeidžiantys veiksmai“ žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario mėn. 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-73/2008

²⁰¹ „Civilinė atsakomybė gali atsirasti ir būti taikoma tik tada, kai nustatoma, kad asmuo padarė neteisėtus veiksmus“, žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės mėn. 25 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.

²⁰² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-295/2008.

veiksmus tam tikrų teisės aktų požiūriu, galima nustatyti, ar jų veiksmai atitinka ABĮ, CK, ir kitų teisės šaltinių reikalavimus, bendrovės įstatus, verslo papročius, sąžiningos dalykinės praktikos reikalavimus²⁰³.

Kaip minėta, valdybos narius ir bendrovę sieja fiduciariniai santykiai, kurie yra bendrovės valdymo esmė. Taigi, sprendžiant dėl valdybos narių neteisėtų veiksmų, kaip civilinės atsakomybės sąlygos, reikėtų nustatyti ar valdybos narys pažeidė fiduciarines pareigas bendrovei, ar ne. Kaip matyti, aiškus fiduciarinių pareigų turinys nėra apibrėžtas – fiduciarinių pareigų turinį sudaro bendro pobūdžio principai (sąžiningumas, protingumas, lojalumas, konfidencialus ir kt.). Šių bendrų valdybos nariams taikomų principų turinį detalizuoja kiti įstatymai, pvz. ABĮ 34 str. Tačiau šios įstatymų detalizuotos valdybos narių pareigos negali būti vertinamos atskirai nuo fiduciarinių pareigų, kadangi būtent fiduciarinės pareigos subordinoja įstatymų nustatytas pareigas bendrovės valdymo organams prieš bendrovę. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad sprendžiant valdybos narių veikimo (neveikimo) teisėtumo klausimą, visais atvejais būtina nustatyti, ar valdybos narys pažeidė fiduciarinės pareigas. Pasak R. Greičiaus²⁰⁴, būtent fiduciarinių pareigų pažeidimas yra pagrindas taikyti valdybos nariui deliktinę atsakomybę. G. Jakuntavičiūtė²⁰⁵, nagrinėdama valdymo organų civilinės atsakomybės klausimą už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą, taip pat yra pažymėjusi, kad rizikingi valdymo organo sprendimai yra vertinami per fiduciarinių pareigų vykdymo prizmę, t.y. nustatant tam tikrus leidžiamus veikimo standartus, kurie turėtų būti vertinami sprendžiant, ar valdybos nariai yra atsakingi už priimtų rizikingų sprendimų bendrovės patirtą žalą. Apibendrinant tai, kas pasakyta aukščiau, darytina išvada, kad būtent fiduciarinių pareigų pažeidimas ir turėtų būti pripažįstamas valdybos nario neteisėtais veiksmais.

Atkreiptinas dėmesys, kad teisės doktrinoje plėtojama pozicija, kad generalinio delikto, kuris ir yra taikomas valdybos nariams, šiems pažeidus fiduciarines pareigas, atveju (CK 6.263 str.) žalos padarymo faktas savaime reiškia ne tik žalą padariusio asmens kaltės, bet ir neteisėtų veiksmų prezumpciją²⁰⁶. G. Jakuntavičiūtė, nagrinėdama bendrovės valdymo organų civilinės atsakomybės taikymo sąlygas, taip pat neatsiejamai nagrinėja bendrovės valdymo organų kaltę ir neteisėtus veiksmus²⁰⁷. Iš tikrųjų, nagrinėjamu atveju yra itin sunku atskirti šias dvi civilinės atsakomybės sąlygas.

²⁰³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-266/2006.

²⁰⁴ Greičius R. *supra note* 26. P. 219.

²⁰⁵ Jakuntavičiūtė G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga // Socialinių mokslų studijos. 2012, 4(4). P. 1563.

²⁰⁶ Bakanas A., *et al. supra note* 152. P. 366; Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 244; Mikelėnas V. *supra note* 144. P. 124; Mizaras V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvus | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007. P. 68.

²⁰⁷ Jakuntavičiūtė G. *supra note* 204. P. 1549-1567; Jakuntavičiūtė G. *supra note* 10. P. 101-126.

Pavyzdžiui, bendrovės „Y“, kuri užsiima investicine veikla, valdybos nariai priima nepateisinamai rizikingą sprendimą – supirkti dalį listinguojamos bendrovės „X“ akcijų pirmąją šios bendrovės akcijų prekybos biržoje dieną. Per metus bendrovės „X“ akcijos praranda 50% savo vertės. Tokiu atveju kyla klausimas, ar valdybos nariai atliko neteisėtus veiksmus ir ar yra valdybos narių kaltė. Akivaizdu, kad nagrinėjamoje situacijoje, bendrovė „Y“ vykdo investicinę veiklą, atsižvelgiant į tai, valdybos narių sprendimai kiekvienu atveju yra susiję su rizika bendrovei padaryti žalą. Tačiau kur yra ta riba, kada valdybos nariai priimdami rizikingą sprendimą, veikia teisėtai, nepažeisdami fiduciarines pareigas, ir kada pažeidžia CK 2.87 str. įtvirtintas pareigas. Kyla klausimas, ar valdybos narių rizikingi sprendimai turėtų būti vertinami per neteisėtų veiksmų, ar kaltės prizmę, – ar rizikingo sprendimo priėmimas, sąlygojęs žalos atsiradimą, visais atvejais bus pripažįstamas neteisėtais valdybos narių veiksmais (kur yra ta riba tarp rizikingo sprendimo neteisėtumo ir teisėtumo, ir kas tokią ribą galima nustatyti), jei taip, tai ar galimas civilinės atsakomybės netaikymas, nustačius, kad priimant rizikingus sprendimus bendrovės valdybos narių veikime nebuvo kaltės? Darbo autoriaus nuomone, visgi reikėtų sutikti su aukščiau aptarta teisės mokslininkų nuomone, kad generalinio delikto atveju bet koks žalos padarymas paprastai suponuoja neteisėtus veiksmus – bendrovei patyrus žalą, laikoma, kad valdybos nariai veikė nepakankamai lojaliai, apdairiai, rūpestingai ir protingai, t.y. pažeidė fiduciarines pareigas. Sprendžiant kaltės klausimą, reikėtų nustatyti, ar valdybos nariai veikė taip, kaip tokiomis aplinkybėmis veiktų *bonus pater familias* – nagrinėjamos situacijos kontekste, reikėtų nagrinėti, ar valdybos nariai, priimdami tokį sprendimą, veikė taip, kaip tokiomis pačiomis aplinkybėmis veiktų apdairus ir rūpestingas investicinės bendrovės valdybos narys. Tuo tarpu Lietuvos teismų praktikoje ypatingas dėmesys yra skiriamas nustatinėjant būtent valdymo organų narių neteisėtus veiksmus, tačiau teigiamas tokios nevienareikšmės praktikos aspektas yra tas, kad Lietuvos teismai, nustačius bendrovei padarytą žalą, paprastai nustato ir bendrovės valdymo organų neteisėtus veiksmus²⁰⁸.

3.2. Priežastinis ryšys

CK 6.247 str. numato, kad atlyginami tik tie nuostoliai, kurie yra laikomi asmens veiksmų (veikimo, neveikimo) rezultatu. Kitaip tariant, traukiant asmenį civilinės atsakomybės, reikia nustatyti, kad tarp asmens veiksmų ir atsiradusios žalos yra ryšys²⁰⁹. Lietuvos teismų praktikoje

²⁰⁸ „Jos įpareigoja bendrovės vadovą veikti atidžiai ir rūpestingai, kad bendrovė nepatirtų nuostolių dėl nepateisinamos rizikos. Jeigu nuostolių patirta, t. y. jeigu būtų nustatyta, kad dėl sutarčių sudarymo už grynuosius pinigus įgytas bevertis turtas ar vėliau tapo bevertis, tai būtų pagrindas išvadai, kad bendrovės vadovo veiksmai yra neteisėti – pažeidžiantys jo teisinę pareigą veikti bendrovės naudai.“ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo mėn. 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-428/2008.

²⁰⁹ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 247.

priežastinio ryšio sąlygos taikymas yra plačiai išnagrinėtas. Priežastinio ryšio civilinėje byloje nustatymo procesą sąlygiškai galima išskirti į du etapus. Visų pirma, nustatomas faktinis priežastinis ryšys, kai sprendžiama, ar žalingi padariniai kyla iš neteisėtų veiksmų, t. y. sprendžiama, ar žalingi padariniai būtų atsiradę, jeigu nebūtų buvę neteisėto veiksmo. Antra, nustatomas teisinis priežastinis ryšys, t.y. sprendžiama, ar padariniai teisine prasme nėra pernelyg nutolę nuo neteisėto veiksmo²¹⁰. Kasacinio teismo yra konstatuota, kad teisinis priežastinis ryšys gali būti *tiesioginis*, kai dėl teisinę pareigą pažeidusio asmens veiksmų žala atsiranda tiesiogiai²¹¹. Taip pat teismų praktikoje pabrėžiama, kad civilinėje atsakomybėje pripažįstamas atsakomybės pagrindas ir *netiesioginis* priežastinis ryšys, kai žala atsiranda ne betarpiškai iš neteisėtų veiksmų, bet yra pakankamai susijusi su žalingomis pasekmėmis²¹². Taikant deliktinę atsakomybę, netiesioginis priežastinis ryšys pripažįstamas tinkama civilinės atsakomybės sąlyga, jeigu neteisėti veiksmai padėjo žalai (nuostoliams) atsirasti ar jiems padidėti²¹³.

Taigi, sprendžiant dėl valdybos narių civilinės atsakomybės, reikia nustatyti, ar valdybos narių veiksmai buvo vienintelis faktorius, sąlygojęs žalos atsiradimą²¹⁴. Jeigu nustatoma, kad valdybos narių veiksmai buvo vieninteliu faktoriumi, kuris sąlygojo bendrovės patirtą žalą, tai konstatuojamas priežastinis ryšys. Tačiau tuo atveju, jeigu bendrovės patirtą žalą sąlygojo ir kiti veiksniai (rinkos pokyčiai, trečiųjų asmenų veiksmai, kt.), reikėtų papildomai analizuoti, ar bendrovės valdybos narių veiksmai laikytini esminiu pagrindu, dėl kurio bendrovė patyrė žalą, t.y. nustatinėjamas netiesioginis priežastinis ryšys²¹⁵. Tokiu atveju, teisinis priežastinis ryšys galėtų būti konstatuojamas, jeigu būtų nustatyta, kad valdybos narių neteisėti veiksmai padidino žalos (nuostolių) atsiradimo galimybę ar didžiąja dalimi ją nulėmė²¹⁶.

Pavyzdžiui, vienoje Lietuvos apeliacinio teismo nagrinėtoje byloje²¹⁷, ieškovas pareiškė netiesioginį ieškinį bendrovės „X“ valdymo organų nariams, prašydamas solidariai atlyginti 8 142 076,47 Lt bendrovės „X“ patirtą žalą bendrovės valdymo organams pažeidus pareigą elgtis sąžiningai ir protingai. Viena iš atsakovų L. K. bendrovės „X“ valdybos nare buvo nuo 2004-04-

²¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo mėn. 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3k-3-206/2005.

²¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-378/2013

²¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2007

²¹³ „Svarstant, kokio laipsnio netiesioginis priežastinis ryšys yra svarbus civilinei atsakomybei, reikia vadovautis tuo, kad priežastinis ryšys yra civilinės atsakomybės sąlyga, jei nustatyta, kad žala yra neteisėtų veiksmų rezultatas. Tai reikšty, kad neteisėti veiksmai nelėmė, bet pakankamu laipsniu turėjo įtakos žalai atsirasti. Ši taisyklė taikoma kiekvienu deliktinės atsakomybės atveju esant netiesioginiam priežastiniam ryšiui“. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-53/2010.

²¹⁴ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 248.

²¹⁵ *Ibid.*

²¹⁶ *Ibid.*

²¹⁷ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos mėn. 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-359/2012;

08 iki 2004-09-27 ir šiuo laikotarpiu taip pat buvo sudarytas vienas iš ieškovo kvestionuojamų sandorių – laidavimo sutartis. Tačiau atsižvelgęs į tai, kad šią sutartį bendrovės vardu pasirašė administracijos vadovas (direktorius), ir kad dėl jo bendrovė žalos nepatyrė, teismas padarė išvadą, kad negali kilti ir atsakovės deliktinė atsakomybė. Lietuvos apeliacinis teismas taip pat konstatavo, jog teigti, kad atsakovė, bendrovės valdybos nare būdama tik kiek daugiau negu pusę metų, galėjo turėti didesnę įtaką bendrovės finansinei situacijai, ją pagerinti ir išvengti bankroto, nėra jokio faktinio pagrindo. Teismas pažymėjo, kad apelianto teiginiai, jog šios atsakovės neveikimas gali būti pripažįstamas kaip dalis valdymo organų pareigų pažeidimų, sąlygojusių įmonės bankrotą, ir sudaro pagrindą taikyti deliktinę atsakomybę, yra pagrįsti tik prielaidomis ir nesudaro pagrindo priteisti iš jos žalos atlyginimą. Taigi, šioje byloje Lietuvos apeliacinis teismas konstatavo, jog tarp atsakovės L. K. neveikimo ir bendrovės „X“ nemokumo nėra teisinio priežastinio ryšio ir dėl to atsakovė nėra trauktina civilinė atsakomybėn.

Kitoje byloje²¹⁸ buvo svarstomas klausimas dėl bendrovės vadovo civilinės atsakomybės dėl to, kad šis pažeidė ABĮ 38 str. 3, 4 d.,²¹⁹ – nesiėmė jokių veiksmų dėl ieškovo įstatinio kapitalo sumažinimo ir jo mokumo atkūrimo, tuo padarydamas 126 593 Lt žalą ieškovui, kurią sudaro bendrovės turto sumažėjimas per laikotarpį, kai buvo nevykdomos įstatymuose nustatytos pareigos. Pažymėtina, kad Lietuvos apeliacinis teismas sutiko su ieškovo argumentais, kad atsakovas pažeidė ABĮ, tačiau teisėjų kolegija konstatavo, kad imperatyvių normų pažeidimas nagrinėjamu atveju *per se* nesąlygojo (nėra priežastiniame ryšyje) žalos atsiradimą. Teismas laikė neįrodytu, kad būtent nurodomų įstatymų normų pažeidimai sąlygojo ieškovo turto sumažėjimą, – nagrinėjamoje byloje nebuvo nustatyta, ar atsakovui įvykdžius įstatyme nurodytas pareigas ir priėmus sprendimą dėl įstatinio kapitalo mažinimo ar atlikus kitus įstatyme nustatytus veiksmus, buvo galima išvengti turto sumažėjimo. Atsižvelgdamas į tai, teismas ieškovo ieškinį atmetė.

Aukščiau pateikti pavyzdžiai parodo, kad konkrečioje situacijoje yra reikalinga nustatyti, kad būtent tam tikras bendrovės valdymo organo veikimas ar neveikimas sąlygojo bendrovės patirtą žalą. Nenustačius teisiškai reikšmingo priežastinio ryšio tarp asmens veiksmų ir pasekmių, nebus konstatuota viena iš civilinės atsakomybės taikymo sąlygų, ir atitinkamai valdymo organo nariui nekils civilinė atsakomybė.

²¹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugsėjo mėn. 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1173/2012;

²¹⁹ **Pažymėtina**, kad šios pareigos yra priskirtinos vadovui tik tuo atveju, jeigu bendrovėje nėra sudaroma valdyba.

3.3. Kaltė

Teisės doktrinoje išreiškiama pozicija, kad asmens elgesį sąžiningumo apsektu reikėtų vertinti taikant du būdus – objektyvųjį ir subjektyvųjį²²⁰. Pirmuoju atveju, sąžiningumas pasireiškia asmens elgesiu, atitinkančiu teisingumo bei protingumo principus. Kitaip tariant, yra nustatinėjama, ar asmuo turėjo pareigą ką nors žinoti, padaryti ar nedaryti. Tokiu būdu, objektyvusis asmens nesąžiningumas yra laikomas neteisėtais veiksmais, kurie *inter alia* pasireiškia ir kaip viena iš civilinės atsakomybės taikymo sąlygų²²¹. Tuo tarpu subjektyviau požiūriu asmens sąžiningumas yra vertinamas, atsižvelgiant į asmens elgesį konkrečioje situacijoje taikant *bonus pater familias* standartą, t.y. nustatant civilinės teisės atsakomybės sąlygą – kaltę²²². Minėta, kad nagrinėjant valdybos narių civilinės atsakomybės klausimą, yra itin sunku atskirti objektyvųjį (neteisėti veiksmai) ir subjektyvųjį (kaltė) asmens sąžiningumą, kadangi valdybos narių objektyvaus sąžiningumo matas – fiduciarinės pareigos yra pernelyg neapibrėžtos, kad būtų galima nustatyti aiškią ribą tarp šių dviejų teisės doktrinoje išskiriamų asmens sąžiningumo kriterijų.

Teismų praktikoje²²³ laikoma, kad asmuo kaltas, jeigu, atsižvelgiant į prievolės esmę ir kitas aplinkybes, jis nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Nustatant veikų neteisėtumą ir kaltę, kaip civilinės atsakomybės sąlygą, reikia remtis protingumo standartu, sąžiningumo, profesinio rūpestingumo ar kt. kriterijais. Profesinė klaida taip pat laikytina atsakomybės elementu; nepakankamas atidumas, klaida ir panašios kaltės formos lemia subjekto civilinę atsakomybę. Sprendžiant dėl asmens kaltės turi būti įvertinta, ar jis vykdė pareigą elgtis rūpestingai ir sąžiningai. Šie veiksmai yra lyginami su protingo žmogaus elgesio tokiais pat aplinkybėmis standartu. Pirmiausia išsiaiškinama, ar asmuo turėjo atitinkamą pareigą, o po to – kaip ji šią vykdė: taip, kaip ją būtų vykdęs protingas žmogus, ar nukrypdamas nuo protingo žmogaus elgesio standarto. Įstatyme nepateikiama kriterijų, pagal kuriuos būtų galima nustatyti kaltės buvimą ar nebuvimą; vienintelis būdas tai padaryti yra bandymas įvertinti situaciją, kurioje kilo žala, atsižvelgiant į *bonus pater familias* principo kriterijus²²⁴.

Teisės doktrinoje pažymima, jog taikant *bonus pater familias* principą bendrovės valdymo organų nariams, reikėtų vertinti bendrovės valdymo organų narių veiksmus, atsižvelgiant į rūpestingo ir apdairaus valdymo organo nario elgesį tokiais pat aplinkybėmis²²⁵. Pažymėtina,

²²⁰ Norkūnas A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas // Jurisprudencija. 2002, 28(20). P. 115-116.

²²¹ *Ibid.*

²²² Mikelėnas V. *supra note* 144. P. 220.

²²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-412/2008.

²²⁴ *Ibid.*

²²⁵ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 250-251.

kad, kaip minėta anksčiau, net ir vienoje valdyboje veikiant trimis nariams, kiekvieno iš šių narių kaltės laipsnis gali būti skirtingas, priklausomai nuo kiekvieno iš jų kompetencijos ir tam tikros srities turimų žinių. Pasak Mikelėno²²⁶, kaltės laipsniui taip pat turi įtakos ir įstatų turinys ir tam tikrais atvejais, atsižvelgiant į bendrovės įstatų turinį, bendrovės valdybos nario kaltė gali būti nustatyta, o kitu atveju – ne. Reikėtų sutikti su tokia pozicija, kadangi valdybos narių elgesio standartas gali būti nustatytas būtent įstatuose, be kita ko, įstatuose gali būti nustatyta tam tikra valdybos narių sprendimų priėmimo procedūra (pvz. balsavimo tvarka, kvalifikuota balsų dauguma ir kt.), kurią pažeidus, būtų galima spręsti dėl kaltės sąlygos.

Lietuvos teisėje pripažįstamos dvi kaltės formos – tyčia ir neatsargumas (CK 6.248 str. 2 d.). Pažymėtina, kad LAT, nagrinėdamas bendrovės valdymo organų atsakomybės prieš kreditorius klausimą, yra pažymėjęs²²⁷, jog bendrovės valdymo organo narys atsako ne dėl bet kokių jam priskirtų pareigų pažeidimo, tačiau tik dėl jo didelės kaltės, t. y. tyčios siekiant pažeisti kreditorių interesus ar didelio neatsargumo pasireiškiančio aiškiu ir nepateisinamu aplaidumu vykdant savo pareigas, todėl paprastas bendrovės valdymo organo neatsargumas, susijęs su įmonės ūkinės-komercinės veiklos rizika, neturėtų būti pagrindu atsirasti įmonės valdybos nario civilinei atsakomybei CK 6.263 str. pagrindu. Nepaisant to, kad toks bendrovės valdymo organų kaltės laipsnis buvo nustatytas nagrinėjant valdymo organų narių atsakomybę bendrovės kreditoriams, Lietuvos apeliacinis teismas²²⁸, rėmėsi šiuo išaiškinimu nagrinėdamas ir bendrovės valdymo organo narių atsakomybės bendrovei klausimą. Darbo autoriaus nuomone, tokia Lietuvos apeliacinio teismo pozicija yra ydinga ir sukuria pavojingą precedentą nagrinėjant bendrovės valdymo organų narių kaltę kaip civilinės atsakomybės sąlygą pastariesiems pažeidus fiduciarines pareigas. Laikytina, kad valdybos narių kaltė prieš bendrovę gali pasireikšti bet kuria forma, o nepagrįstas kaltės susiaurinimas iki „*didelės*“ kaltės yra nesuderinamas su tarp bendrovės valdymo organų ir bendrovės susiklostančio santykio esme. Kaip ne kartą minėta šiame darbe, fiduciarinių santykių esmė yra išskirtinis pasitikėjimas ir lojalumas. Tokiu būdu, net ir mažiausias valdybos nario neatsargumas vykdant savo pareigas turėtų būti pakankamas pagrindas konstatuoti pastarojo kaltę. Tarp valdybos nario ir bendrovės, bei tarp valdybos nario ir bendrovės kreditoriaus susiklostantiems santykiams negalima dėti lygybės ženklo, kadangi šie teisiniai santykiai yra iš esmės skirtingi. Pažymėtina, kad valdybos narių sprendimų vertinimas įmonės ūkinės-komercinės veiklos rizikos aspektu taip pat turėtų būti atliekamas taikant *bonus pater familias* standartą, ir tik nustačius, kad valdybos narių rizika buvo nepateisinama (atsižvelgus į bendrovės vykdomą ūkinę veiklą bei į apdairaus ir rūpestingo tokios bendrovės

²²⁶ *Ibid.*

²²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-19/2012.

²²⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugsėjo 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1173/2012.

valdybos nario veiksmus tokioje situacijoje), galėtų kilti valdybos nario civilinė atsakomybė. Darbo autoriaus nuomone, tam, kad būtų nustatyta nepateisinama valdybos narių rizika, užtektų konstatuoti ir paprastą valdybos narių neatsargumą, priimant rizikingą sprendimą.

Atkreiptinas dėmesys, kad, kaip minėta aukščiau, Lietuvos teismų praktikoje yra pripažįstama²²⁹, kad nustačius valdybos nario neteisėtus veiksmus, lėmusius žalos atsiradimą, pastarojo kaltė būtų preziumuojama, todėl bendrovė neprivalėtų įrodinėti, kad bendrovės valdymo organo narys yra kaltas. Paneigti šią prezumpciją, siekdamas išvengti atsakomybės, remdamasis kaltės nebuvimu, turėtų bendrovės valdybos narys. Taigi, kiekvienu atveju, bendrovės valdybos narys privalėtų įrodyti, jog jis konkrečioje situacijoje veikė apdairiai ir rūpestingai, jog jo priimamų sprendimų rizika buvo pamatuota ir iš jo nebuvo galima reikalauti kito elgesio.

3.4. Žala

Minėta, kad Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama²³⁰, jog traukiant bendrovės valdymo organus civilinę atsakomybę, žala (nuostoliai) yra ne tik viena būtinųjų civilinės atsakomybės sąlygų, bet ir pagrindas civilinei atsakomybei kilti. Teismų praktikoje pripažįstama²³¹, kad atsižvelgiant į tai, kad pagrindinė civilinės atsakomybės funkcija – kompensavimas, tai atsakingas už žalą bendrovės valdymo organo narys privalo ją atlyginti, kad bendrovė atsidurtų tokioje padėtyje, kurioje ji būtų, jeigu jai nebūtų buvę padaryta žalos (*restitutio in integrum*). Žalos turi būti atlyginama tiek, kiek įrodoma, kad jos faktiškai patirta, ir, taikant civilinę atsakomybę, turi būti siekiama neleisti bendrovei nepagrįstai praturtėti civilinę atsakomybę traukiamo valdybos nario sąskaita. Teismų praktikoje ne kartą akcentuota²³², kad bendrovės valdymo organo narių neteisėtais veiksmais padarytos žalos įstatymai nepreziuoja, vien įmonės valdybos organo nario neteisėtos veikos nepakanka jo civilinei atsakomybei atsirasti, todėl bendrovė, reikalaujama atlyginti žalą, turi įrodyti tiek apskritai žalos faktą, tiek ir jos dydį.

²²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-130/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-335/2009.

²³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2012; Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. lapkričio mėn. 26 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1330/2012.

²³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356/2013.

²³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-493/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2011; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-604/2006.

Apibendrinant tai, kas pasakyta aukščiau, teigtina, kad nagrinėjamos temos kontekste, žalos dydžio nustatymas turi ypatingą reikšmę bendrovės valdymo organų nariams taikant civilinę atsakomybę. Visais atvejais klaidingas padarytos žalos dydžio nustatymas sąlygoja tai, jog nėra įgyvendinamas civilinės atsakomybės tikslas – teisingas žalos atlyginimas. Pažymėtina, kad tiek doktrinoje²³³, tiek teismų praktikoje²³⁴ yra pripažįstamos dvi žalos formos – tiesioginė (reali) žala ir netiesioginė žala (negautos pelnas)²³⁵. Teisės doktrinoje²³⁶ teigiama, kad tiesioginė žala apskaičiuojama taikant objektyvųjį nuostolių apskaičiavimo metodą, kuriuo esmė yra tikslios sužaloto ar sunaikinto turto vertės nustatymas, kuri ir sudarys priteistinos žalos dydį. Šis metodas taip pat yra naudojamas ir taikant kainų skirtumo principą, pvz. jeigu dėl valdybos sprendimo bendrovė nesudarė sutarties dėl tam tikrų prekių įsigijimo, o pasikeitus šių prekių kainai rinkoje, jos buvo įsigytos brangiau ir dėl to bendrovė patyrė žalą²³⁷.

Vienoje²³⁸ iš LAT bylų, buvo detalai analizuojama bendrovės patirta žala bendrovės vadovui²³⁹ netinkamai vykdant savo pareigas. Ieškovas, bankrutavusi bendrovė, nurodė, kad ieškovas, AB „Turto bankas“ ir Vidaus reikalų ministerija pasirašė trišalę subsidijos sutartį, pagal kurią ieškovui buvo suteikta 257 233,60 Lt parama medienos apdirbimo technologinei linijai įrengti. Ieškovui pažeidus subsidijos sutartį, AB „Turto bankas“ kreipėsi į teismą, kuris tenkino AB „Turto bankas“ ieškinį – nutraukė subsidijos sutartį ir priteisė AB „Turto bankas“ naudai iš ieškovo 257 233,60 Lt išmokėtos dotacijos. Ieškovas, kreipimosi į teismą dieną, pripažintas bankrutavęs ir AB „Turto bankas“ naudai priteista suma bankroto byloje yra patvirtinta kaip kreditorinis reikalavimas. Ieškovo teigimu, su juo sudaryta subsidijos sutartis buvo nutraukta dėl nerūpestingų ir neatidžiųjų atsakovo, kaip bendrovės administracijos vadovo, veiksmų. Padarytos žalos dydis – 257 233,60 Lt – neįrodinėtinas, nes yra nustatytas įsiteisėjusiu sprendimu kitoje byloje. Pirmosios instancijos teismas ieškovo ieškinį tenkino. Lietuvos apeliacinis teismas atmetė ieškovo ieškinį ir pažymėjo, jog ieškiniu prašomos priteisti sumos negalima vertinti kaip tiesioginių nuostolių, nes byloje nėra duomenų, kad ieškovas būtų išmokėjęs AB „Turto bankas“ priteistą pinigų sumą, kurią savo ruožtu prašo priteisti iš atsakovo.

²³³ Mizaras V. *supra note* 206. P. 71; Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 239.

²³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2012; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-177/2011

²³⁵ „Tiesioginė žala yra neteisėtų veiksmų tiesioginis rezultatas, o negautos pajamos yra žalos rūšis, kuri atsiranda kaip žalos padarymo tam tikram turtui, turtinės teisės įgyvendinimui, papildomas rezultatas. Tačiau tiek reali žala, tiek negautos pajamos turi būti tiksliai apskaičiuotos. Asmuo, kuris reikalauja atlyginti žalą, privalo įrodyti jam padarytų nuostolių dydį, pateikti įrodymus, patvirtinančius realią pajamų gavimo tikimybę“. Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-501/2013.

²³⁶ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 236-237.

²³⁷ *Ibid.*

²³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-89/2012.

²³⁹ **Pažymėtina**, kad šioje byloje bendrovės vadovas veikė „išoriniuose“ santykiuose, todėl ši byla yra reikšminga ir nagrinėjamos temos kontekste.

Teismas sprendė, kad šioje bylos nagrinėjimo stadijoje nėra galimybės nustatyti, ar šių išlaidų bus realiai patirta, nes ieškovas yra bankrutuojanti įmonė ir su kreditoriais atsiskaito Įmonių bankroto įstatymo nustatyta tvarka bei eiliškumu. Teisėjų kolegija konstatavo, kad ieškiniu prašoma priteisti suma negali būti pripažinta ir ieškovo netiesioginiais nuostoliais. Teismas pažymėjo, kad ieškovas gavo sumą, kurią reikalauja priteisti iš atsakovo, ir ją panaudojo – pirkto medienos apdirbimo technologinę liniją, kuri bankroto byloje buvo parduota už 60 000 Lt. Lietuvos apeliacinio teismo kolegijos nuomone, tokiomis aplinkybėmis, priteisus ginčo lėšas iš atsakovo, susidarytų situacija, kai ieškovas dėl atsakovo veiksmų įgijo turto, o ne jį prarado. Nenustačiusi vienos iš civilinės atsakomybės sąlygų – žalos (ieškovo turto netekimo arba sužalojimo, išlaidų turėjimo ar pajamų negavimo) fakto, teisėjų kolegija sprendė, kad nėra pagrindo atsakovo civilinei atsakomybei kilti. LAT sutiko su pirmosios instancijos teismo sprendimu, kuriuo konstatuota, kad priteista 257 233,60 Lt subsidijos suma, nepriklausomai nuo to, buvo sumokėta ši suma kreditoriui ar ne, sumažėjo ieškovo turtas, nes įmonė neteko jai skirtos paramos. Kreditorius įgijo reikalavimo teisę kasatoriui, kad šis grąžintų priteistą sumą, o kasatorius – galimybę išieškoti šią sumą kaip nuostolius, padarytus atsakovo. LAT, nustatinėdamas priteistinos žalos dydį, rėmėsi CK 6.249 str. 6 d., numatančia, kad kai dėl to paties veiksmo atsirado ir žala, ir nauda nukentėjusiam asmeniui, tai gauta nauda, nepažeidžiant protingumo, sąžiningumo ir teisingumo kriterijų, gali būti įskaitoma į nuostolius. Dėl to LAT sumažino ieškovui priteistiną žalos sumą 60 000 Lt ir priteisė iš atsakovo viso 197 233,60 Lt tiesioginių nuostolių. Kaip matyti, tam tikrais atvejais nustatyti nuostolių dydį bei jų realumą yra problematiška – aukščiau nagrinėtoje byloje Lietuvos apeliacinis teismas ne tik nenustatė, kad ieškovas patyrė tiesioginių, bet ir netiesioginių nuostolių, tuo tarpu LAT pažymėjo, jog nagrinėjamoje byloje ieškovas įrodė patirtus tiesioginius nuostolius.

Tuo tarpu apskaičiuojant netiesioginę žalą yra taikomas subjektyvusis metodas, kuris yra grindžiamas diferencijavimo principu²⁴⁰. Šio metodo esmė yra nustatyti bendrovės turtinę padėtį tuo atveju, jeigu bendrovei nebūtų padaryta žala, ir palyginti ją su esama bendrovės turtine padėtimi²⁴¹. Nustatytas turtinės padėties skirtumas ir bus pripažįstamas netiesiogine žala²⁴². Teismų praktikoje laikomasi nuoseklios pozicijos²⁴³, kad negautos pajamos kaip netiesioginė

²⁴⁰ Abramavičius A., Mikelėnas V. *supra note* 146. P. 237.

²⁴¹ *Ibid.*

²⁴² *Ibid.*

²⁴³ „Kasacinio teismo praktikoje laikomasi nuostatos, kad apie tai, ar patirti nuostoliai gali būti vertinami kaip negautos pajamos arba patirtos išlaidos (turto sumažėjimas), sprendžina pagal tokius kriterijus: 1) ar pajamos buvo numatytos gauti iš anksto; 2) ar pagrįstai tikėtasi jas gauti esant normaliai veiklai; 3) ar šių pajamų negauta dėl neteisėtų skolininko veiksmų. Nukentėjęs asmuo privalo įrodyti nuostolių, patirtų negautos naudos forma, realumą, dydį ir priežastinį ryšį su neteisėtais kalto asmens veiksmais.“ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-516/2013; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-236/2013; taip pat Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo 29 d. nutartį civilinėje byloje Nr. 3K-3-127/2012.

žala yra atlyginama tik nustačius jos buvimo realumą, t.y. atsižvelgiant į subjekto realią galimybę gauti tokių pajamų, į subjekto pasiruošimą ir priemones, kurių jis ėmėsi siekdamas gauti tokių pajamų ir kt. Pažymėtina, kad negautomis pajamomis gali būti pripažįstamas tik grynasis pelnas, kurį nukentėjęs asmuo būtų gavęs, jeigu nebūtų neteisėtų veiksmų²⁴⁴. Lietuvos teismų praktikoje pripažįstama²⁴⁵, kad valdymo organo narys privalo atlyginti bendrovei padarytą tiek tiesioginę, tiek netiesioginę žalą. Pavyzdžiui vienoje Lietuvos apeliacinio teismo byloje²⁴⁶ ieškovas prašė priteisti iš atsakovo 20 000 Lt žalos atlyginimo. Nurodė, kad atsakovas A. P., būdamas ieškovo vadovu, pardavė ieškovui priklausantį žemės sklypą už nepagrįstai žemą 10 000 Lt kainą, ir tuo padarė ieškovui žalą, kuri pasireiškia negautomis pajamomis. Atsakovas nesutiko, kad padarė bendrovei žalą, teigė, kad žemės sklypas buvo parduotas už jo realią vertę. Teismui paskyrus turto vertinimo ekspertizę, buvo pateikta eksperto išvada, kad sandorio sudarymo metu žemės sklypo rinkos vertė buvo 30 000 Lt. Atsižvelgdamas į tai, Lietuvos apeliacinis teismas ieškovo ieškinį tenkino ir konstatavo, kad atsakovas padarė bendrovei 20 000 Lt netiesioginės žalos, kurią sudaro skirtumas tarp žemės sklypo pardavimo kainos ir jo vertės, nustatytos ekspertizės išvadoje.

Apibendrinant aukščiau išdėstytas aplinkybes, pažymėtina, kad Lietuvos deliktų teisė yra paremta *restitutio in integrum* principu, ir atsižvelgiant į tai, bendrovės valdymo organų narių, *inter alia* bendrovės valdybos narių, civilinė atsakomybė, veikiant „išorinėse“ santykiuose, nėra ribojama, ir tokiu būdu bendrovės valdymo organų nariai privalo atlyginti visą bendrovės dėl jų neteisėtų veiksmų patirtą žalą (tiek tiesioginę, tiek netiesioginę).

²⁴⁴ „Negautos pajamos reiškia negautą pelną, t. y. tai, kuo būtų pagerėjusi nukentėjusiojo turtinė padėtis. Dėl to apskaičiuojant negautas pajamas, turi būti minusuojamos išlaidos, kurių būtų turėjęs nukentėjusysis. Tai turi būti grynasis pelnas (CK 6.249 str. 1 d.). Išskaičiuavus sąnaudas iš visų pajamų (įplaukų), o iš šių - ir pelno mokesčių pagal Pelno mokesčio įstatymą, asmeniui liktų grynasis pelnas, t. y. tai, kaip būtų pagerėjusi nukentėjusiojo asmens turtinė padėtis.“ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-6/2011.

²⁴⁵ „Valdymo organo nario padaryta žala gali pasireikšti tiek tiesioginės, tiek netiesioginės žalos forma. Taigi valdymo organo narys privalėtų atlyginti tik tą žalą, kuri būtų jo neteisėtų veiksmų rezultatas.“ Žr. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 28 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356/2013.

²⁴⁶ Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje Nr. 2A-1123/2012.

IŠVADOS

1. Valdyba, kaip kolegialus bendrovės valdymo organas, Lietuvos Respublikoje yra suprantama siauriau nei anglo-amerikietiškoje bendrovės veiklos organizavimo sistemoje yra suprantamas *board of directors*. Atsižvelgiant į tai, Lietuvos Respublikos teisės aktuose naudojama sąvoka *bendrovės valdyba* (ABĮ 33 straipsnis) ir plačiai teisinėje literatūroje paplitusi sąvoka *board of directors* neturėtų būti sutapatinamos.
2. Stebėtojų taryba, kaip ji apibrėžiama ABĮ 31 straipsnyje, nėra priskiriama prie bendrovės valdymo organų, kadangi stebėtojų tarybos funkcijos neatitinka *valdymo siaurąja prasme (management)* turinio.
3. Atsižvelgiant į užsienio šalių teisinį reglamentavimą bei į fiduciarinių pareigų teisinę prigimtį, kad fiduciarinės pareigos yra taikytinos bendrovės valdymo organams *placiaja prasme (governance)*, fiduciarinės pareigos, įtvirtintos CK 2.87 straipsnyje, turėtų būti taikomos tiek bendrovės valdybai, tiek bendrovės stebėtojų tarybai.
4. Tiek Lietuvos Respublikos teismų jurisprudencijoje, tiek teisės doktrinoje fiduciarinių pareigų turinys nėra identifikuotas ir yra aiškinamas nepagrįstai plačiai, taip nutolstant nuo užsienio šalių formuojamų tendencijų bendrovės valdymo (*corporate governance*) srityje.
5. Teisiniai santykiai, susiklostantys tarp bendrovės ir bendrovės valdybos narių, yra laikytini civiliniais teisiniais santykiais nes: *a)* teisinis santykis, susiklostantis tarp valdybos narių ir bendrovės, neatitinka tam tikrų teisės doktrinoje išskiriamų darbo teisinių santykių požymių; *b)* bendrovės valdybos nariams nėra būdinga veikti „*vidiniuose*“, kaip jie yra apibrėžiami Lietuvos Respublikos teismų praktikoje, santykiuose; *c)* teisinės pareigos, taikomos bendrovės valdybos nariams, yra civilinio teisinio pobūdžio.
6. Lietuvos Respublikos teisiniame reglamentavime nėra *expressis verbis* įtvirtinta valdybos nariams taikoma civilinės atsakomybės rūšis, tačiau turint omenyje valdybos nariams keliamų pareigų teisinę prigimtį bei atsižvelgiant į formuojamą kryptingą teismų praktiką, valdybos nariams už pareigų juridiniam asmeniui nevykdymą (netinkamą vykdymą) taikoma deliktinė atsakomybė, remiantis generalinio delikto doktrina (CK 6.263 str.).
7. Lietuvos Respublikoje galioja individualus civilinės atsakomybės taikymo valdybos nariams modelis, kurio esmė yra ta, kad civilinė atsakomybė yra traukiamas individualus valdybos narys, kurio veiksmai yra vertinami individualiai kitų valdybos narių veiksmų atžvilgiu.
8. Lietuvos Respublikoje valdybos narių neteisėti veiksmai, kaip viena iš civilinės atsakomybės sąlygų, pasireiškia fiduciarinių pareigų pažeidimu.

9. Generalinio delikto doktrinos taikymas bendrovės valdybos nariams suponuoja išvadą, kad bet koks žalos padarymas bendrovei paprastai sąlygoja bendrovės valdybos narių neteisėtus veiksmus.
10. Lietuvos Respublikos teismų jurisprudencijoje pripažįstama, kad nustatius bendrovės valdybos nario neteisėtus veiksmus, lėmusius žalos atsiradimą, valdybos nario kaltė būtų preziumuojama, todėl bendrovė neprivalėtų įrodinėti, kad bendrovės valdybos narys yra kaltas. Paneigti šią prezumpciją, siekdamas išvengti civilinės atsakomybės, remdamasis kaltės nebuvimu, turėtų bendrovės valdybos narys.
11. Valdybos narių civilinė atsakomybė nėra ribojama, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos teisiniame reglamentavime taikoma visiškos žalos atlyginimo principą, ir tokiu būdu bendrovės valdybos nariai privalo atlyginti visą bendrovės dėl jų neteisėtų veiksmų patirtą žalą.

Apibendrinant viską, kas išdėstyta aukščiau šiame magistriniame darbe, darytina išvada, kad šiame magistriniame darbe iškelta **hipotezė** (*Lietuvos Respublikoje bendrovės vadovo ir bendrovės valdybos narių civilinė atsakomybė sutampa tiek teisiniame reglamentavime, tiek teisės taikyme*) **pasitvirtino** – tiek bendrovės vadovui, veikiant „išoriniuose“ santykiuose (bendrovės vadovui veikiant „vidiniuose“ santykiuose, šiam yra taikoma materialinė atsakomybė), tiek bendrovės valdybos nariams yra taikoma civilinė atsakomybė, kurios teisinė prigimtis, taikymo prielaidos ir sąlygos sutampa tiek teisiniame reglamentavime bei teisės taikyme, tiek teisės doktrinoje.

PASIŪLYMAI

1. Siūlytina pritarti iniciatyvai keisti ABĮ ir pašalinti teisinį netikrumą dėl valdybos narių statuso bendrovėje, nustatant, kad su valdybos nariais yra sudaromos civilinės sutartys. Atsižvelgiant į tai, siūlytina
Pakeisti ABĮ 33 straipsnio 11 dalį ir išdėstyti ją taip:
„11. Su valdybos nariu sudaroma civilinė sutartis. Civilinę sutartį su valdybos nariu bendrovės vardu pasirašo stebėtojų tarybos pirmininkas ar kitas stebėtojų tarybos įgaliotas narys (jei stebėtojų taryba nesudaroma – visuotinio akcininkų susirinkimo įgaliotas asmuo). Už veiklą valdyboje jos nariams taip pat gali būti mokamos tantjemos šio Įstatymo 59 straipsnyje nustatyta tvarka.“
2. Atsižvelgiant į pirmojo pasiūlymo pakeitimus, siūlytina
Pakeisti ĮBĮ 10 straipsnio 7 dalies 2 punktą ir išdėstyti jį taip:
*„2) įmonės valdymo organai netenka savo įgaliojimų, o įmonės administratorius, įspėjęs raštu prieš 15 dienų, nutraukia darbo arba ~~civilines sutartis~~ **civilinę sutartį** su įmonės vadovu ir ~~civilines sutartis su valdybos nariais ir vadovu~~. <...>“*
3. Atsižvelgiant į tai, kad valdybos nariams už pareigų juridiniam asmeniui nevykdymą (netinkamą vykdymą) taikoma deliktinė atsakomybė, kuri yra grindžiama visiškos žalos atlyginimo principu, siūlytina
Pakeisti CK 2.87 straipsnio 7 dalį ir išdėstyti ją taip:
„7. Juridinio asmens valdymo organo narys, nevykdantis arba netinkamai vykdantis pareigas, nurodytas šiame straipsnyje ar steigimo dokumentuose, privalo padarytą žalą atlyginti juridiniam asmeniui visiškai, jei įstatymai, ~~steigimo dokumentai ar sutartis~~ nenumato kitaip.“
4. Siūlytina Lietuvos Respublikos teismams, aiškinant CK 2.87 straipsnyje įtvirtintas juridinio asmens valdymo organų narių pareigas juridinio asmens atžvilgiu, atskirti fiduciarines pareigas nuo pareigos elgtis taip, kaip elgiasi *bonus pater familias*.

Olegas Kakurinas _____

Darbo baigimo data: 2013 m. lapkričio 26 d., Vilnius

olegas.kakurinas@gmail.com

LITARATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262;
2. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 36-1340;
3. Lietuvos Respublikos darbo kodeksas // Valstybės Žinios, 2002. Nr. 64-2569;
4. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Lietuvos Aidas. 1990, Nr. 57;
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės Žinios. 1994, Nr. 55-1046;
6. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1914;
7. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. Nr. 123-5574;
8. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 1997, Nr. 64-1500;
9. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 31-1010;
10. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas // Valstybės žinios. 1994, Nr. 46-851;
11. Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymas „Dėl Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo“ // Vyriausybės Žinios, 1964. Nr. 19-138;
12. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios tarybos 1991 m. lapkričio 28 d. nutarimas Nr. I-2050 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo sutarties įstatymo įsigaliojimo“;

Užsienio šalių teisės aktai

13. Aktiengesetz, interkatyvus: <http://www.nortonrose.com/files/german-stock-corporation-act-2010-english-translation-pdf-59656.pdf>. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
14. Code de commerce, interkatyvus: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=180801. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
15. The Companies Act 2006, interaktyvus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents/enacted>. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
16. Гражданский кодекс Российской Федерации от 30.11.1994 №51-ФЗ. Interaktyvus: <http://www.zakonrf.info/gk>. Prisijungimo laikas: 2013-11-12.
17. Трудовой кодекс Российской Федерации от 30 декабря 2001 года №197-ФЗ. Interaktyvus: <http://www.zakonrf.info/tk>. Prisijungimo laikas: 2013-11-12.
18. Федеральный закон от 26 декабря 1995 года №208-ФЗ «Об акционерных обществах» // Российская газета. — 29.12.1995. — № 248;

Specialioji literatūra:

Lietuvių kalba

19. Ambramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 1999;
20. Bagdanskis T., Dambrauskienė G., Guobaitė R. ir kt. Darbo teisė. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008;
21. Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002;

22. Bakanas A., Bartkus G., Dominas G. ir kt. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė (I). Vilnius: Justitia, 2003;
23. Baranauskas E., Karulaitytė-Kvainauskienė I., Kiršienė J. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2008;
24. Čiočys R. Bendrovių valdymo reglamentavimo Lietuvoje problemos. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2013;
25. Greičius R. Privataus juridinio asmens vadovo fiduciarinės pareigos. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2007;
26. Jakuntavičiūtė G. Juridinio asmens valdymo organų narių civilinė atsakomybė. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012;
27. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995;
28. Mizaras V., Vileita A., Mikelėnas V. ir kt. Civilinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius: Justitia, 2008;
29. Nekrošius I., Petrylaitė D. Darbo teisė. Vadovėlis. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2008;
30. Stanislovaitis R. Komercinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2005;
31. Vaišvila A. Teisės teorija: vadovėlis. Vilnius: Justitia, 2009;

Kita kalba

32. Andenas M., Wooldridge F. European comparative company law. Cambridge: Cambridge University Press, 2009;
33. Boros E., Duns J. Corporate law. South Melbourne: Oxford university press, 2007;
34. Bourne N. Bourne on Company law. Fourth Edition. New York: Routledge-Cavendish, 2008;
35. Dornseifer F. Germany//Corporate Business Forms in Europe. A Compendium of Public and Private Limited Companies in Europe./ed. Dornseifer F. Munchen: Sellier. European Law Publishers GmbH, 2005;
36. Hannigan B. Company Law. Second edition. Oxford: Oxford university press, 2009;
37. Hicks A., Goo S. H. Cases and Materials on Company Law. Sixth Edition. Oxford: Oxford university press, 2008;
38. McBride N., Bagshaw R. Tort Law. Second edition. Edinburgh Gate: PEARSON Longman, 2005;
39. Morse G., Girvin S. Charlesworth's Company Law. Seventeenth edition. London: Sweet & Maxwell, 2005;
40. Sealy L., Worthington S. Cases and Materials in Company Law. Eighth edition. Oxford: Oxford university press, 2008;
41. Smith K., Keenan D. Company Law. Twelfth Edition. Harlow: Pearson Education Limited, 2002;
42. Валявина Е., Егоров Н., Елесеєв И. и др. Гражданское право. Том 3. Учебник. Москва: ПБОЮЛ Л.В. Рожников, 2000;
43. Гританс Я. Корпоративные отношения: Правовое регулирование организационных форм. Москва: Волтерс Клувер, 2005;
44. Долинская В. Акционерное право: основные положения и тенденции. Монография. Москва: Wolters Kluwer, 2006;

Straipsniai:

45. Čerka P. Ar vakarų valstybių teisėje valdymo organams nustatyti rūpestingumo pareigos (duty of care) principai ir standartai taikytini Lietuvos bendrovių teisei? // International Journal of Baltic Law 2002/1;
46. Higgs D. Review of the role and effectiveness of non-executive directors. Interaktyvus: <http://www.dti.gov.uk/files/file23012.pdf>. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
47. Jakuntavičiūtė G. Bendrovės vadovo atsakomybė bendrovei: civilinė ar materialinė? // Socialinių mokslų studijos. 2011, 3(4). P. 1452. Interaktyvus: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sms/archyvas/. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
48. Jakuntavičiūtė G. Neteisėtumas kaip vadovo civilinės atsakomybės už rizikingais verslo sprendimais bendrovei padarytą žalą sąlyga // Socialinių mokslų studijos. 2012, 4(4). Interaktyvus: http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/sms/archyvas/. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
49. Kiršienė J., Tikniūtė A. Juridinio asmens civilinių teisių įgyvendinimas bendrovėje: kam priklauso valdymo funkcija? // Jurisprudencija. 2004, Nr. 55(47);
50. Mizaras V. Lietuvos deliktų teisės raidos aktualijos ir tendencijos. Šiuolaikinės civilinės teisės raidos tendencijos ir perspektyvus | mokslinių straipsnių rinkinys. Vilnius: Justitia, 2007;
51. Norkūnas A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas // Jurisprudencija. 2002, 28(20);
52. Ščukas L. Valdybos nario statusas ir atsakomybė // Juristas. 2005, Nr. 1;
53. Tikniūtė A. Juridinio asmens doktrina: šiuolaikinės tendencijos // Jurisprudencija. 2008, Nr. 2(104);
54. Tikniūtė A. Juridinio asmens valdymo organų pareigos kreditoriams problema // Jurisprudencija. 2008, 8(110);

Kiti šaltiniai:

55. Akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymo projekto 2003-09-26 aiškinamasis raštas. Interaktyvus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=218400. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
56. Lideika, Petrauskas, Valiūnas ir partneriai LAWIN. Mokslinis tiriamasis darbas. Europos sąjungos valstybių narių ribotos atsakomybės bendrovių veiklą reglamentuojančių teisės normų palyginamosios analizės studija. Vilnius, 2005. Interaktyvus: http://www.ukmin.lt/lt/strategija/doc/UM_STUDIJA_06-12-14.doc. Prisijungimo laikas: 2013-04-27;
57. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo projekto 2000-01-13 aiškinamasis raštas. Interaktyvus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=94056. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
58. Lietuvos Respublikos Seimo Ekonomikos komiteto Pagrindinio komiteto 2008-04-25 išvados projektas. Interaktyvus: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=318903. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;
59. Lietuvos Respublikos ūkio ministerijos 2012-08-29 teikimas Nr. (13.2-31)-3-4873 „Dėl Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso pakeitimo įstatymo projekto“. Interaktyvus: http://www.lrv.lt/Posed_medz/2012/120829/32.pdf. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;

60. The 'Lectric Law Library. Interaktyvus: <http://www.lectlaw.com/def/f026.htm>. Prisijungimo laikas: 2013-03-15;
61. Weil, Gotshal & Manges LLP in consultation with European association of securities dealers and European corporate governance network. Discussion of individual corporate governance codes relevant to the European Union and its member states. Annex IV. January, 2002. Interaktyvus: http://ec.europa.eu/internal_market/company/docs/corpgov/corp-gov-codes-rpt-part2_en.pdf. Prisijungimo laikas: 2013-11-12;

Teismų praktika:

62. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2004 m. spalio mėn. 27 d. nutartis civilinėje byloje AB „Dirbtinis pluoštas“ v. G. P. (bylos Nr. 3K-3-480/2004);
63. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. vasario mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Khartli“ v. UAB Diagnostikos poliklinika (bylos Nr. 3K-3-16/2005);
64. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. kovo 9 d. nutartis civilinėje byloje R. L., V. L. v. Z. S. ir kt. (bylos Nr. 3K-3-156/2005);
65. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2005 m. kovo mėn. 30 d. nutartis civilinėje byloje J. R. ir Z. R. v. Viešoji įstaiga Vilniaus universiteto Santariškių klinikos (bylos Nr. 3K-3-206/2005);
66. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. birželio mėn. 12 d. nutartis civilinėje byloje AB „Autrolis“ v. G. Č. (bylos Nr. 3K-3-388/2006);
67. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. gegužės mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje K. J. J. v. J. B., V. K. (bylos Nr. 3K-7-266/2006);
68. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2006 m. lapkričio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Saulėtekis“ v. I. K. ir kt. (bylos Nr. 3K-3-604/2006);
69. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Baldų rojus“ v. G. O. (bylos Nr. 3K-3-197/2007);
70. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2007 m. lapkričio mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje L. B. ir kt. v. daugiabučio namo savininkų bendrija „Medvėgalis“, UAB „Telšių šilumos tinklai“ (bylos Nr. 3K-7-345/2007);
71. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. vasario mėn. 11 d. nutartis civilinėje byloje AB „Klaipėdos Smeltė“ v. UAB „Birių krovinių terminalas“, D. B. ir R. M. (bylos Nr. 3K-3-73/2008);
72. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. birželio mėn. 3 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Naujapilė“ v. Lietuvos valstybė (bylos Nr. 3K-3-295/2008);
73. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. kovo mėn. 26 d. nutartis civilinėje byloje J. M. Š. v. VĮ Registrų centro Kauno filialas, antstolė L. U. D. (bylos Nr. 3K-7-59/2008);
74. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo 9 d. nutartis civilinėje byloje B. V. įmonė v. AB „VST“ (bylos Nr. 3K-3-412/2008);
75. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo mėn. 15 d. nutartis civilinėje byloje B. V.–F. v. Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, UAB „Fodio“, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija (bylos Nr. 3K-3-388/2008);
76. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. rugsėjo mėn. 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Optimalūs finansai“ v. G. P. (bylos Nr. 3K-3-428/2008);

77. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Optimalūs finansai“ v. G. P.* (bylos Nr. 3K-7-444/2009);
78. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus rajono apylinkės vyriausiasis prokuroras, UAB „Vilniaus vandenys“ v. A. J., V. M. ir B. J. B.* (bylos Nr. 3K-3-517/2009);
79. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio mėn. 8 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Šilutės girnos“ v. R. P., E. P. ir Klaipėdos apskrities viršinininko administracija* (bylos Nr. 3K-3-557/2009);
80. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio balsas“ v. UAB „Eksena“* (bylos Nr. 3K-3-244/2009);
81. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. gruodžio mėn. 18 d. nutartis civilinėje byloje *AB „Mažeikių nafta“ v. I. D., J. G., B. J. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-446/2009);
82. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. kovo mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje *V. V. v. UAB „Senasis lokys“* (bylos Nr. 3K-3-139/2009);
83. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. liepos mėn. 31 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vombatas“ v. A. Š.* (bylos Nr. 3K-3-335/2009);
84. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. kovo mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje *S. R. v. UAB „Klaipėdos autobusų parkas“* (bylos Nr. 3K-3-53/2010);
85. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. balandžio mėn. 30 d. nutartis civilinėje byloje *J. B. B. v. UAB „NEO GROUP“* (bylos Nr. 3K-3-157/2010);
86. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos mėn. 20 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Metalo ženklai“ v. A. T. ir A. I.* (bylos Nr. 3K-3-334/2010);
87. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. įmonė v. UAB „Varėnos pienelis“* Nr. 3K-3-6/2011;
88. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. UAB „Via Nota“ ir V. J.* (bylos Nr. 3K-3-76/2011);
89. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. vasario mėn. 7 d. nutartis civilinėje byloje *Vilniaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija v. R. G.* (bylos Nr. 3K-3-29/2011);
90. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Limantra“ v. N. G.* (bylos Nr. 3K-3-130/2011);
91. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Geosprendimai“ v. G. K.* (bylos Nr. 3K-3-177/2011);
92. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės mėn. 5 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Vajalio medienos gaminiai“ v. R. K., N. K.* (bylos Nr. 3K-3-228/2011);
93. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje *J. J. v. E. K., M. S., V. S. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-402/2011);
94. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. vasario mėn. 1 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Panevėžio spaustuvė“ v. R. Š., A. B. ir A. G.* (bylos Nr. 3K-3-19/2012);
95. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo mėn. 9 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Rastuva“ v. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-89/2012);

96. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. kovo mėn. 29 d. nutartis civilinėje byloje *N. K. v. P. K., UAB „Grasta“ ir UADB „Baltikums draudimas“* (bylos Nr. 3K-3-127/2012);
97. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. lapkričio mėn. 16 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „IBCA trobos“ v. A. G.* (bylos Nr. 3K-3-493/2012);
98. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio mėn. 19 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Erdana“ v. UAB „Pajūrio metalo konstrukcijos“* (bylos Nr. 3K-3-236/2013);
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Druskininkų autobusų parkas“ v. V. V.* (bylos Nr. 3K-3-356/2013);
100. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio mėn. 28 d. nutartis civilinėje byloje *V. S., A. S. ir I. S. v. A. B. ir UADB „Ergo Lietuva“* (bylos Nr. 3K-3-378/2013);
101. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio mėn. 11 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Barker textiles“ v. I. A.* (bylos Nr. 3K-3-427/2013);
102. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio mėn. 21 d. nutartis civilinėje byloje *R. W. v. UAB „Meicė“, A. K., R. U. ir kt.* (bylos Nr. 3K-3-501/2013);
103. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. spalio mėn. 25 d. nutartis civilinėje byloje *UAB „Nekilnojamojo turto gama“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-516/2013);
104. Lietuvos apeliacinio teismo 1999 m. gegužės mėn. 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *IAB „Investicinė Kauno holdingo kompanija“ v. J. B., E. M., A. P. ir kt.* (bylos Nr. 2A-166);
105. Lietuvos apeliacinio teismo 2004 m. kovo mėn. 9 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Dirbtinis pluoštas v. G. P.* (bylos Nr. 2A-117/2004);
106. Lietuvos apeliacinio teismo 2008 m. gruodžio mėn. 23 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Kemintas“ v. A. K.* (bylos Nr. 2A-554/2008);
107. Lietuvos apeliacinio teismo 2011 m. gruodžio mėn. 2 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „KLG Lietuva“ v. T. R.* (bylos Nr. 2A-462/2011);
108. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės 22 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *BUAB „Langvesta“ v. A. P. ir I. P.* (bylos Nr. 2A-1123/2012);
109. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. gegužės mėn. 25 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *BUAB „Ping fan“ v. L. W. ir R. M.* (bylos Nr. 2A-1126/2012);
110. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. liepos mėn. 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „GlaxoSmithKline Lietuva“ v. D. B., K. B., L. K. ir kt.* (bylos Nr. 2A-359/2012);
111. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. rugsėjo mėn. 20 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Bengenijos vaistinė“ v. G. V. ir R. L.* (bylos Nr. 2A-1173/2012);
112. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. spalio mėn. 16 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *P. R. v. A. J., UAB „Eurotroba“* (bylos Nr. 2A-485/2012);
113. Lietuvos apeliacinio teismo 2012 m. lapkričio mėn. 26 d. sprendimas civilinėje byloje *UAB „Stagena“ v. AB SEB bankas ir G. S.* (bylos Nr. 2A-1330/2012);
114. *Isle of Wight Railway Company v Tahourdin [1884] LR 25 Ch D 320;*
115. *Automatic Self-Cleansing Filter Syndicate Co Ltd v Cuninghame [1906] 2 Ch 34;*
116. *John Shaw & Sons (Salford) Ltd v Shaw [1935] 2 KB 113;*
117. *Permanent Building Society v Wheeler [1994] 11 WAR 187;*

118. *Bristol and West Building Society v Mothew* [1998] Ch 1.

Valdybos narių atsakomybė: ypatumai ir teismų praktikos analizė

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: bendrovės valdyba, bendrovės valdymo organas, teisinis statusas, fiduciarinės pareigos, valdybos narių atsakomybė juridiniam asmeniui, civilinės atsakomybės taikymo sąlygos.

Teisės doktrinoje teigiama, kad juridinis asmuo yra išvestinis civilinės teisės subjektas, įgyjantis civilines teises, prisiimantis civilines pareigas ir jas įgyvendinantis per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus. Atsižvelgiant į ribotą darbo apimtį, darbe nagrinėjami valdybos, kaip kolegialaus valdymo organo, narių civilinės atsakomybės labiausiai Lietuvos Respublikoje paplitusiai privačiųjų juridinių asmenų rūšiai – bendrovei taikymo ypatumai. Turint omenyje, kad teisinė atsakomybė kyla nevykdant ir/ar netinkamai vykdant asmeniui nustatytas teises pareigas, visų pirma, darbe yra identifikuojamos valdybos narių pareigos bendrovei, šių pareigų turinys, aptariama valdybos teisinė prigimtis.

Pagrindinis darbo tyrimas yra nukreiptas į valdybos narių teisinės atsakomybės prigimtį, jos taikymo prielaidų ir pagrindų nustatymą. Šiuo tikslu darbo autorius nagrinėja ir apibrėžia teisinį santykį, susiklostantį tarp bendrovės ir valdybos narių. Darbe analizuojama kokia civilinės teisinės atsakomybės rūšis yra taikoma valdybos nariams – sutartinė ar deliktinė. Siekiant nustatyti valdybos narių civilinės teisinės atsakomybės taikymo prielaidas, analizuojama koks iš civilinės teisinės atsakomybės valdybos nariams modelių – individualus ar kolektyvinis, yra taikomas Lietuvos Respublikoje. Taip pat darbe yra nagrinėjami civilinės teisinės atsakomybės valdybos nariams taikymo sąlygų probleminiai aspektai.

Darbe plačiai remiamasi Lietuvos Respublikos teismų jurisprudencija, aptariami probleminiai teisės taikymo aspektai. Autorius remdamasis lyginamuoju ir istoriniu metodais apžvelgia Lietuvos Respublikos teisės aktus, siekiant atskleisti įstatymų leidėjo ketinimus, darbe aptariami teisės aktų aiškinamieji raštai. Darbo autorius taip pat analizuoja ir kitų Europos valstybių valdybos kaip kolegialaus valdymo organo teisinį reglamentavimą.

Liability of Board members: peculiarities and jurisprudence

SUMMARY

Keywords: *company's Board, management body of company, legal status, fiduciary duties, liability of Board members to the legal entity, conditions of civil liability.*

Legal doctrine holds that a legal entity is a derivative subject of the Civil law which acquires civil rights, assumes civil obligations and implements it through their bodies which are formed and act in accordance with the laws and documents of incorporation. Considering the limited scope of work, this thesis analyzes the peculiarities of civil liability of Board members as a collegial body to the most widespread type of private legal entities in the Republic of Lithuania - companies. Taking into account that the civil liability arises due to a failure to perform or improper performance of civil duties, thesis defines the duties of Board members to the company, the scope of such duties, as well as discusses the legal nature of the Board.

The main focus of the study is to determine the nature of legal liability of Board members, its assumptions and bases. To achieve this goal the author examines and defines the legal relationship between the company and Board members. Thesis analyzes which kind of civil liability - contractual or tort - applies to the members of the Board. In order to determine the assumptions of civil liability of the members of the Board, it is analyzed whether individual or collective model of civil liability of Board members is applied in the Republic of Lithuania. Moreover, thesis covers the problematic aspects of the conditions of civil liability applied to Board members.

Thesis extensively relies on jurisprudence of the courts of the Republic of Lithuania and discusses the problematic aspects of the application of the law. On the basis of comparative and historical methods the author overviews the Lithuanian legislation; explanatory texts of legislation are discussed to reveal the intention of legislators. Legal regulation of the Board in other European countries is also analyzed by the author.